

CORPUS DELICTI

ČÍSLO 2

ROČNÍK 2011

elsa

ISSN 1338-4821

The European Law Students' Association

Adresa redakcie:

Časopis CORPUS DELICTI

Právnická fakulta TU

Kollárova 10

917 01 Trnava

E-mail: corpusdelicti.tt@gmail.com

Dizajn a obálka: Tomáš TAKÁČ

Redakcia:

Kristián ČECHMÁNEK, šéfredaktor

Martin CSÁSZÁR, zástupca šéfredaktora

Náďa KVAKOVÁ

Vladimír TOMAJ

Odborní garanti:

JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD.

JUDr. Anton ŠKREKO, PhD.

OBSAH

Úvodník str. 3

Prihovor str. 4

Aktuality

Deň Právnickej fakulty 2011 str. 5

Turnaj o pohár dekana str. 6

Právnické beanie 2011 str. 6

Rozhovor

prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD. str. 8

Články

O úlohe našej doby pre výučbu občianskeho práva str. 10

Židovský kódex a vymedzenie pojmu žid v legislatíve

Slovenskej republiky str. 11

Sloboda prejavu a jej hranice str. 13

Skončenie pracovného pomeru str. 15

Náležitosti rozhodcovskej zmluvy str. 17

Možnosti ústavného súdu posudzovať súlad ústavných

zákonov s ústavou str. 19

Nájdeš v boji svoje právo? str. 23

Keď povedať NIE znamená krok vpred str. 25

ÚVODNÍK

Vážení kolegovia, priatelia a pedagógovia!

S potešením môžem konštatovať, že snaha o obnovu časopisu Corpus Delicti a práca redakčnej rady nebola márna. Snažili sme sa zlepšiť, čo sa dalo.

Na prvý pohľad Vás možno zaujme celkom nové grafické rozhranie, ktoré už vyzerá, skromne povedané, fantasticky. Ak náhodou práve nehládite na monitor alebo tablet a držíte v ruke tlačенú verziu časopisu, podaril sa nám ďalší husársky kúsok - vyjednať od sponzorov financie na tlač!

Nezostali sme však len pri formálnej stránke a vizuále! Obsah časopisu tiež zažíva revolúciu. Podarilo sa nám angažovať pánov JUDr. Tomáša Strémyho, PhD. a JUDr. Antona Škrekua, PhD. ako odborných garantov časopisu. Som presvedčený, že participáciou špičkových právnikov, akými títo páni nepochybne sú, sa Corpus

Delicti dostáva do úplne inej dimenzie. V tomto bode treba byť asi konkrétnejší, čo sa týka výberu garantov, pretože niektorí možno nevedia, že náš časopis bol založený práve JUDr. Škrekom, pričom JUDr. Strémy po ňom prevzal štafetu.

Okrem množstva zaujímavých príspevkov máme pre Vás pripravený zaujímavý rozhovor s našim rektorom – prof. doc. JUDr. Marekom Šmidom, PhD., ktorý neraz veľmi vtipne opísal svoj študentský či profesionálny život.

Na záver by som chcel poďakovať redakcii za dobre odvedenú prácu, našim novým odborným garantom za dôveru a Vám, kolegovia a pedagógovia, prajem príjemné čítanie a vzhľadom na ročné obdobie aj veselé Vianoce!

Kristián Čechmánek
šéfredaktor

PRÍHOVOR

JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

Študoval na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave a na Sydney College of English. Na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave pôsobí od roku 2006 ako odborný asistent na Katedre propedeutiky právnických predmetov a podieľa sa na činnosti Katedry trestného práva a kriminológie.

Je autorom viacerých monografií, učebníc a vedeckých článkov. Vo svojej publikačnej a pedagogickej činnosti sa zameriava na trestné právo hmotné a kriminológiu, osobitne na problematiku ekonomickej kriminality.

JUDr. Anton Škreko, PhD.

Študoval na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave a absolvoval viacero stáží, napr. na Inštitúte Maxa Plancka pre právo duševného vlastníctva, súťažné a daňové právo v Mníchove. V súčasnosti pôsobí na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave ako odborný asistent na Ústave práva duševného vlastníctva.

Je autorom monografie, viacerých odborných článkov a študijných textov pre študentov práva z oblasti práva duševného vlastníctva a súťažného práva.

Štúdium na vysokej škole možno bez okolov označiť za jedno z najlepších období v živote mladého človeka, na ktoré sa vždy nájde čestné miesto v spomienkach v neskoršom veku. Je to rozhodne zásadná časť života, kedy dochádza k skutočnému „odletu z rodičovského hniezda“ a postaveniu sa tvárou v tvár vlastnej budúcnosti. No čas bujarých študentských dní prináša aj čosi viac – a to zodpovednosť. Nielen ako pocit zodpovednosti za dobrý študijný výsledok, ktorý by mal vrcholiť absolútoriom na štátnych skúškach, ale predovšetkým zodpovednosť za vlastný život, ktorú študent práve v tomto období definitívne preberá od svojich rodičov.

A prichádza aj prvá konfrontácia s realitou budúceho uplatnenia, so stavom pracovného trhu a perspektívami vôbec a pôvodnými predstavami či dokonca snami.

Asi nie je na tomto mieste potrebné zdôrazňovať, že mladí právnici to majú so svojím uplatnením – s hľadaním a nachádzaním vysnenej práce, ťažké. Konkurencia je početná a určite i kvalitná. Možnosť ponúknuť budúcemu zamestnávateľovi pridanú hodnotu vo

forme študijných pobytov a stáží, či absolvovaných osobitných študijných programov v zahraničí, ovládanie najmenej dvoch cudzích jazykov na odbornej úrovni, či osobitné organizačné zručnosti získané napríklad aj prácou v ELSA alebo praxou asistenta/študenta v advokátskej kancelárii sa stáva samozrejmosťou a najmä nutnosťou pre perspektívne vyhliadky do profesionálnej budúcnosti.

Naša fakulta robí všetko pre to, aby ste Vy, naši študenti a budúci absolventi, mali svoje vyhliadky čo najbližšie odtieňom ružovej. Z tohto miesta Vám všetkým, milí kolegovia, želáme dostatok energie a neutíchajúceho zápalu pre štúdium a neustále zdokonaľovanie sa, ktoré je nevyhnutnosťou pre celý ďalší profesionálny život, dostatok elánu, chuti a radosti pri uplatňovaní práva v duchu spravodlivosti a slušnosti, ktorej sa nikdy nedostáva dosť a v neposlednom rade naplnenie vašich snov a predstáv, na ceste ku ktorým je Vaším pomocníkom aj Váš časopis Corpus Delicti.

Tomáš Strémy

Anton Škreko

Deň Právnickej fakulty 2011

Dňa 20. októbra 2011 sa opäť konal sviatok pre všetkých členov našej malej akademickej obce – Deň Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Za túto tradíciu môžeme ďakovať prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc., ktorý sa o jej vznik pričínal ešte za svojho pôsobenia vo funkcii dekana fakulty.

V rámci oslavy našej fakulty sa konala v priestoroch fakultnej knižnice debata s významnými postavami právneho života na aktuálne témy. Rolu hostiteľov prebrali rektor univerzity prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD. a dnes už dekanka fakulty prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc. Témou tohtoročnej diskusie bola morálka v práve a obaja hostitelia sa zhodli na tom, že dôležitou súčasťou vzdelávania na právnickej fakulte je aj budovanie morálneho profilu a jeho rozširovanie. Túto skutočnosť reflektuje vysoký počet propedeutických predmetov, ktoré okrem profesionality zvyšujú i morálny kredit absolventa. Stretnutie akademickej obce otvoril a po celý čas svojim neopakovateľným spôsobom moderoval prof. Dr. h. c. JUDr. Peter Blaho, Csc.

Napriek tomu, že sa pre svoje povinnosti v Národnej rade Slovenskej republiky ospravedlnili dvaja hostia, doc. JUDr. Radoslav Procházka, PhD., LL.M., J.S.D., mim. prof. a JUDr. Daniel Lipšic, PhD., LL.M., o atraktívne osobnosti nebola núdza. Pozvanie prijal súčasný dekan Právnickej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc., ktorý je okrem iného i 1. podpredsedom Legislatívnej rady vlády Českej republiky a v roku 2006 bol zvolený za Právniku roka v Českej republike v oblasti verejného práva. Témou jeho prezentácie bola aktuálna novelizácia zákonnej úpravy vysokých škôl v Čechách, v ktorej priblížil poslucháčom problematické body tejto novely. Poukazoval predovšetkým na súčasný stav a prax a načrtával tak i model správy vysokého školstva de lege ferenda, ktorou by sa v budúcnosti mohla inšpirovať i slovenská právna úprava.

Ďalším prestížnym hosťom bol doc. JUDr. Jozef Čentés, PhD., toho času ešte stále prezidentom nevymenovaný generálny prokurátor Slovenskej republiky, ktorý odprezentoval tému dodržiavania základných práv a slobôd v slovenskom trestnom práve, kde poukázal na nesúlad vnútroštátneho práva s právom medzinárodným (Trestný zákon – Listina základných práv a slobôd) a vyjadril i pochybnosti o právnej istote v súvislosti s početnými novelizáciami Trestného zákona.

V následnej takmer hodinovej diskusii sa mali študenti práva možnosť pýtať, čo i patrične využili a vďaka tomu sa dozvedeli nielen podrobnosti k témam odprednášaným, ale i o počiatkoch právnickej fakulty v Trnave, o otáľaní prezidenta s vymenovaním generálneho prokurátora a o tom, prečo by aj na Slovensku mal byť zriadený Kriminologický ústav.

Poobede sa konala vernisáž výstavy odborných publikácií, ktoré majú svoj pôvod na akademickej pôde trnavskej právnickej fakulty. Za dva roky sa tu nahromadilo vyše 70 monografií, ale i zborníky (napr. zo Študentskej vedeckej konferencie). Publikačná činnosť je výnimočná nielen čo do počtu publikácií, ale i čo do kvality. Počas raňajšej debaty uviedol prof. Gerloch ako atribút určenia kvality vysokoškolskej inštitúcie práve výsledky vedeckej činnosti (spolu s kvalifikačnou štruktúrou a zahraničnou spolupracou/prestížou). Spomenúc len niektoré publikačné úspechy sú to ocenenia Literárneho fondu v kategórii spoločenské vedy:

- Prémia za trojročný vedecký ohlas za rok 2009, 2. miesto (prof. Prusák)
- Prémia za vedeckú a odbornú literatúru za rok 2008 (prof. JUDr. Alexandra Krsková, CSc. za dielo Etické desatoro začínajúceho advokáta)
- Prémia za trojročný vedecký ohlas za rok 2011, 2. miesto (prof. Barancová)
- 3. miesto (prof. Blaho)
- Prémie za výnimočný vedecký ohlas na jedno dielo 2009, 2. miesto (za dielo doc. Procházkou Mission accomplished: on founding Constitutional Adjudication in Central Europe)
- 3. miesto (za dielo prof. Barancovej Slovenské a európske pracovné právo).

Vzhľadom na veľkosť našej fakulty sú výsledky skutočne obdivuhodné. Spomenutú výstavu si je možné pozrieť v budove Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave na prvom poschodí na chodbe pri Collegium Novum.

Následne sa po vernisáži konalo neformálne stretnutie vyučujúcich so študentmi pri občerstvení. Tu sa mohli študenti v uvoľnenej atmosfére pohovárať s vyučujúcimi, keďže, ako sa naša dekanka vyjadrila, komunikácia je kľúčová pre budovanie pevnej akademickej obce. Pedagógovia tam boli a položili tak prvý kameň. A kde ste boli vy?

Roman Vizváry

Turnaj o pohár dekana

Ahojte kolegovia!

Futbalová kvalifikácia sa pre našu reprezentáciu tento utorok žiaľ skončila neúspešne, avšak my sa tým isto nedáme znechutiť.

Preto by som Vám chcel uviesť do pozornosti blížiaci sa futbalový turnaj každoročne organizovaný pod názvom Turnaj o pohár dekana pri príležitosti Dňa Právnickej fakulty a zároveň Vás v mene ELSA Trnava pozvať na toto futbalové dopoludnie.

Tak presne týmito slovami sa začínala pozvánka pre študentov Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave na tradičný futbalový Turnaj o pohár dekana. Tento turnaj sa stal už za niekoľko rokov pevnou súčasťou akademického kalendára, presnejšie podujatím každoročne organizovaným pri príležitosti Dňa Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

Počiatočný rozpačitý záujem zo strany tímov o prihlasovanie sa na turnaj opadol v priebehu pár dní a následne sa postupne prihlásilo dokopy až 13 tímov. Tento vysoký záujem zo strany študentov o tento futbalový turnaj hovorí o tom, že ide o skutočne veľmi obľúbenú udalosť a chuť zabojsť o prestížny putovný Pohár dekana Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave študentom nechýba. Do turnaja sa

prihlásili mužstvá z každého ročníka a samozrejme nechýbalo ani mužstvo vyučujúcich, ktoré štartovalo už pod známym názvom „Doctores“. Účasti tímu vyučujúcich „Doctores“ sa každoročne tešíme aj o to viac, že takáto účasť tímu vyučujúcich zvyšuje atraktivnosť tohto turnaja a zároveň umožňuje spoznať pánov doktorov aj v uvoľnenejšej atmosfére.

Samotný turnaj otvoril JUDr. Tomáš Strémy, PhD. a po otvorení sa mohlo začať hrať. Priebeh turnaja bol štandardný, hralo sa teda v dvoch skupinách, pričom z každej skupiny postúpili prvé štyri mužstvá. Nasledovalo štvrtfinále, semifinále, zápas o 3. miesto a finále.

Na záver boli vyhlásené individuálne ocenenia hráčov, a to cena pre najlepšieho brankára, pre najlepšieho strelca a najlepšieho hráča, a tiež konečné výsledky turnaja: 3. miesto – KJB, 2. miesto – 10 dkg vlašského a 1. miesto – Fair play team.

Fair play team, ako víťaz tohto turnaja, bude ďalej reprezentovať našu fakultu na nasledujúcom celouniverzitnom turnaji, ktorý je pripravovaný v rámci Športových dní Trnavskej univerzity v Trnave.

Tomáš Lendacký

Právnické beanie 2011

Dňa 16. novembra 2011 sa opäť raz v Mestskej športovej hale v Trnave uskutočnili Právnické beanie, ktoré už tradične zorganizovala ELSA Trnava. Záujem o lístky ani tento rok nesklamal, keď v prvý deň predaja priam zmizlo takmer 90 % všetkých voľných miest. Na jednej strane je to potešujúce, na druhej strane organizátorov mrzí, že mesto Trnava nedokáže priestorovo uspokojiť všetok dopyt po účasti našej akademickej obce.

Každopádne „show must go on“, a tak sa i stalo. Menšie meškanie zapríčinené kolapsom taxíkov v Trnave, a teda i meškanie našich hostí, zapríčinilo krátke posunutie začiatku programu. Hneď, ako sa odštartovalo, však program až dokonca išiel plynulo.

Po príhovoroch nasledovala chuťná večera. Prvýkrát bola ponúkaná teplá večera, namiesto tradičných šalátových mís. Večeru sprevádzalo majstrovstvo hry na harfe v podaní umelca Jakuba Rizmana, ktorého vystúpenie patrilo k najväčším pozitívam

tohtoročných beanií. Jeho prevedenie moderných a známych skladieb spríjemnilo atmosféru a predčilo i očakávanie organizátorov.

Následne došlo aj k „neoficiálnej“ imatrikulácii prvákov, ktorých sme horko-ľazko, aj za búrlivého potlesku ostatných, dotiahli až pred pódium. Oficiálny program uzavrelo vystúpenie a predvedenie spoločenských tancov našimi spolužiakmi, Martinom a Adrianou. Potom pozvoľne prebral kontrolu nad situáciou DJ Ondro, ktorý uviedol etapu spoločenských tancov a oldies.

Na rad sa dostali i pozvaní hudobní hostia – skupiny PARA a The DOWNHILL, ktoré to skutočne roztočili. Lasky a spol. postavili halu na nohy, aby nakoniec riadnu divočinu ukázali aj chlapci z The DOWNHILL. Po hudobných sprievodoch nasledovala príjemná pauza pre vyžrebovanie výhercov tomboly a potom až do rána sme sa všetci mohli vytancovať až do nemoty.

Tohtoročné beanie neboli určite bez chyby, napriek tomu k spokojnosti organizátorov pribudlo mnoho pozitívnych ohlasov, čo nás nesmierne potešilo! Snažíme sa vždy k spokojnosti všetkých a veríme, že sa nám to darí. Vždy je ťažké prekonávať dobré ročníky beánii a tohtoročné opäť posunuli nároky vyššie.

Chceli by sme sa preto aj touto cestou poďakovať všetkým partnerom, sponzorom a spolupracovníkom, ktorí nám pomáhajú naplňovať naše i Vaše predstavy o výborných beaniách. Menovite je to partner ELSA Trnava – advokátska kancelária Pacalaj, Palla a partneri,

s.r.o. a partneri podujatia vydavateľstvá IURA EDITION a C. H. Beck.

Takisto sa chceme poďakovať všetkým účinkujúcim a najmä Vám, zúčastneným, pre ktorých boli tieto beanie organizované. Tešíme sa na budúci rok, dovidenia!

*Martin Császár
organizačný tím
ELSA Trnava*

prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD.

Právnik a diplomat.

Narodil sa v roku 1960 v Bratislave. Je ženatý, s manželkou Máriou má dve dospelé deti.

Pracoval postupne v justícii, na rôznych ústredných orgánoch štátnej správy a v školstve. V diplomacii strávil desať rokov, v Ottawe, Ríme a Londýne. Koordinoval prípravu zmlúv uzavretých medzi Slovenskou republikou a cirkvami a náboženskými spoločnosťami na Slovensku.

Bol právnikom Trnavskej univerzity v Trnave a jej učiteľom od jej založenia, prodekanom Fakulty humanistiky,

prorektorom pre právne záležitosti, dekanom Právnickej fakulty.

Od 22. augusta 2011 je rektorom Trnavskej univerzity v Trnave.

Pán rektor, na toto oslovenie sme spolu s Vami dlho čakali. Mohli by ste nám v stručnosti ozrejiť príčiny tejto, dúfame už uzavretej, kapitoly?

Dňa 22. augusta 2011 som prevzal z rúk pána prezidenta Slovenskej republiky Ivana Gašparoviča dekrét o vymenovaní do funkcie rektora Trnavskej univerzity v Trnave. Tým považujem v tejto oblasti čokoľvek za uzavretú kapitolu a nevraciam sa verejne ani súkromne do minulosti. Dôležité je to, čo je teraz a čo bude s učiteľmi, administratívnymi zamestnancami a študentmi Trnavskej univerzity v Trnave, čo bude s jej budovami, konkurencieschopnosťou, menom a všetkým, čo sa nás spolu týka. Nie je to logické?

Na základe Vašich skúseností ste sa stali vhodným kandidátom pre post dekana právnickej fakulty a neskôr i rektora univerzity. Čo znamená pre Vás pozícia rektora univerzity oproti dekanovi fakulty? Je v tom veľký rozdiel?

Je v tom v niečom rozdiel a v niečom nie. Nie je rozdiel v tom, že je to tímová práca a ani dekan ani rektor nebývajú zásadnou výhrou či prehrou. To je jednou z vecí, ktorú by som chcel veľmi zdôrazniť. Dobrý učiteľ, vedec, administratívny pracovník a dobrý študent, ktorí majú záujem o svoju školu, sú rozhodujúci. Dekan, dekanica alebo rektor či rektorka je jedným z týchto ľudí a robí si tú časť práce, ktorá mu podľa štatútov a svedomia prináleží. Mal, mala by si ju robiť zodpovedne a mal, mala by ju mať rád, ako aj ľudí, s ktorými pracuje, do tej miery, do akej je to možné. Dekan aj rektor sú možno viac sami v tom, že napokon finálne rozhodnutia sú na nich, ale opierajú sa o svojich spolupracovníkov a škola v konečnom dôsledku produkuje to, čo spravia všetci spolu. Za krátky čas výkonu svojej funkcie rektora som nadobudol dojem, že určitá, hoci nie principiálna, odlišnosť tu predsa len je: počas dvoch mesiacov som zistil oveľa osobnejšie a intenzívnejšie, o čom je život mimo univerzity spojený s ňou, teda so vzťahmi univerzity, s oblasťami politiky, ekonomiky a regiónu. Nie je jednoduché správať sa tak, aby sa podporil správny a vyvážený smer života a rozvoj univerzity v pomerne rozbitom súčasnom živote slovenskej spoločnosti.

Po prof. Blahovi bol druhý krát za existenciu Trnavskej univerzity v Trnave za rektora zvolený právnik. Jeho

pôsobenie bolo vyhodnotené veľmi pozitívne, o čom svedčí aj fakt, že ako rektor pôsobil dve funkčné obdobia. Čo by ste ako rektor Trnavskej univerzity v Trnave chceli dokázať? Aké máte plány?

Koncom roku budeme vo vedení spolu s fakultami a ďalšími pracoviskami univerzity pripravovať aktualizáciu dlhodobého zámeru a ročného plánu rozvoja univerzity, v spojitosti s prípravou rozpočtu univerzity na budúci rok. O niekoľkých mojich vlastných predstavách však môžem už teraz čosi povedať. Z hľadiska kvalitnej práce a štúdia, ako aj financovania treba ustrážiť výsledky vo vede, posilniť kvalifikačnú štruktúru, najmä na fakultách a využiť maximálne fondy Európskej únie. Veľmi by som si želal, aby študenti mali možnosť viac sa stretávať na pôde školy, mať svoju celouniverzitnú organizáciu, okrem rozvinutia Univerzitného pastoračného centra a ELSA, a aby pociťovali viac súdržnosť k Trnavskej univerzite v Trnave, čo platí aj o jej absolventoch. Prostriedkami môžu byť šport, kultúra či vzájomná pomoc pri štúdiu a vede. Som ďalej presvedčený o tom, že kresťanský priestor pedagogiky a vedy, do ktorého možno slobodne vstúpiť, poskytuje veľké možnosti. Univerzita by mala byť ešte viac otvorenou navonok a využívať rôzne formy spolupráce. Chcem tiež podporiť jej akademickosť a, pokiaľ to možnosti dovoľujú, aj autonómiu a hrdosť tejto inštitúcie a ľudí, ktorí na nej pôsobia.

Nadalej však ostávate odborníkom v oblasti medzinárodného práva. Pracujete v súčasnej dobe na nejakom projekte v danej sfére, prípadne na niečom, čo sa dotýka právnej vedy?

Som riaditeľom Ústavu pre právne otázky náboženskej slobody na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave a chcel by som posilniť vedecké bádanie na Slovensku v oblasti pôsobnosti tohto ústavu, teda ľudských práv, najmä slobody svedomia, vnútroštátne i medzinárodnoprávne.

Na základe Vašej práce a vedeckého pôsobenia ste dosiahli množstvo úspechov, ocenení, členstiev v rôznych významných zoskupeniach. Ktoré si ceníte najviac? Ktoré Vás najviac obohatilo?

Účasť na živote univerzity je pre mňa veľmi dôležitým životným

foto: prof. doc. JUDr. Marek Šmíd, PhD. vo svojej kancelárii

zážitkom. Ctím si aj niekoľko štátnych vyznamenaní od Svätej stolice a Zvrchovaného rádu Maltézskych rytierov. Teší ma dobre pripravený systém zmlúv medzi Slovenskou republikou a cirkvami a náboženskými spoločnosťami. A teší ma každá dobrá konzultácia so študentom, ktorého táto konzultácia zaujíma.

Skúsme teraz všeobecnejšie. Máte skúsenosti s pôsobením na zahraničných, ale aj slovenských univerzitách. Menujte, prosím, jedno obrovské plus a jedno obrovské mínus slovenských univerzít v porovnaní s tými zahraničnými.

Plus slovenských univerzít je múdrosť, schopnosti, základná životná orientácia a vynaliezavosť slovenských učiteľov a študentov. Na západe je to akési viac vopred nalinkované. Zahraničné univerzity majú zase väčšiu autonómiu, financie a možnosti všetkého druhu a hľadajú neustále, ako by najlepšie obstáli v konkurencii, nestagnujú. Naša slovenská spoločnosť si menej uvedomuje, čo by mohla z univerzít mať a naše univerzity sú menej sebavedomé, práve možno z tohto dôvodu. A to platí aj o učiteľoch a študentoch, nie však o ich schopnostiach.

Zistili sme jednu perličku. Ak sú naše informácie správne, máte čo dočinenia aj s Fakultou zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave. Je to pravda? Ako vzniklo spojenie takýchto dvoch zdanlivo odlišných odborov?

Nie je to pravda, ale pravdou je, že som docentom sociálnej práce. Vždy ma priťahovala, najmä pomoc ľuďom s postihnutím. Tejto oblasti sa venuje naplno moja manželka.

Vráťme sa ešte k Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave. Ste jeden zo spoluzakladateľov, resp. stáli ste pri jej zrode. Ako ju vnímate dnes s odstupom času? Podarilo sa Vám to, čo ste chceli? Dosiahli sa zmysľané ciele?

Právnickú fakultu Trnavskej univerzity v Trnave si vážim, najmä preto, že jej predstavitelia a učitelia, ale aj zamestnanci a študenti po dnes na nej udržali to, čo je na Slovensku výnimočným – poctivosť v pedagogike

a vede, dobré meno, ochranu cti a neskĺzla do požiadaviek trhu v tom zlom zmysle slova.

Skúsme na odľahčenie ešte nejakú vtipnú príhodu z Vášho profesijného alebo študentského života...

Mám ich viac – učiteľských, diplomatických i študentských, ale jedna mi utkvela ako krásny trapas. Dostal som nejaké štipendium do Kanady na štúdium anglickej právnickej terminológie. Bolo to krátko po zmene režimu, v roku 1994. Vedel som po anglicky, ale nie perfektne, čomu mala práve slúžiť táto stáž, keďže súčasťou štúdia bol aj anglický konverzačný kurz. Spolu so študentmi asi tridsiatich národností som sedel v kruhu okolo inštruktorky anglického jazyka, keď nás vyzvala, aby sme sa každý pokúsili povedať nejaký vtip v angličtine. Prišiel aj na mňa rad a ja som si v tom prekvapení z čudnej požiadavky dokázal spomenúť, neviem prečo, len na jediný vtip. Bol o tom, ako sa povie po záhorácky nejaká zložitá zdvorilostná veta, napríklad „Vážený pane, môžem si dovoliť Vás osloviť s otázkou, kde sa tu nachádza toaleta?“ Pointa bola v tom (moja mama je Záhoráčka, tak si to môžem dovoliť povedať), že nie príliš protokolárny Záhorák to zvykne povedať veľmi jednoducho – „ééé“... Tak som povedal prvú časť vtipu, krvopotne som preložil „vážený pane...“ a potom som povedal, že v preklade do záhoráčtiny sa to povie „ééé...“. Po tomto vyvrcholení vtipu som pozrel na učiteľku a spolužiakov s očakávaním hurónskeho smiechu a s hrôzou som zistil, že čakajú, kedy teda bude koniec toho výborného vtipu. Trochu som totiž pozabudol, že bez kontextu a naopak v kontexte mojej nevyrečnej angličtiny môjmu vtipu vôbec nemôžu porozumieť. Tak, usilujúc sa zachrániť, čo sa dá, som dodal, že to je teda koniec vtipu. S úplnou vážnosťou mi na to odvetila učiteľka, že tí Záhoráci majú veľmi zaujímavý jazyk a podotkla, že aj ostatní študenti teda môžu namiesto vtipu povedať nejakú zaujímavú realitu zo svojej krajiny. Nenamietal som, ako si viete predstaviť, ale bol som dosť červený a viac som na lekcii nechodil a drvil som sa sám na intráku...

Na záver nám neostáva nič iné, ako Vám poďakovať za rozhovor a popriať Vám všetko dobré v pozícii rektora, ale aj celkovo do života. Je niečo, čo by ste chceli odkázať redakčnému tímu alebo našim študentom Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave?

Ďakujem redakčnému tímu, že sa podujali na tak dôležitú vec, akou je fakultný časopis. Ako inak, než prostredníctvom takýchto vecí, sa budeme vnímať ako jedno spoločenstvo, ak nie tým, že budeme zdieľať naše radosti a starosti? Študentom odkazujem, aby všetko robili s dobrým svedomím, nenechali sa znechutiť tým, čo dnes okolo seba máme a vedomie, že presvedčenie človeka zostáva tým istým aj v ťažkom boji, kde sa všetko zdá rozkolísané tak, aby si stáli za ním a boli sami sebou. Hoci dúfam, že zostávam stále so študentmi v osobnom kontakte, veľmi im to želám aj touto cestou.

Martin Császár

O úlohe našej doby pre výučbu občianskeho práva

Napriek jeho honosnému názvu inšpirovanému slávnym dielom F. C. von Savignyho *Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft* je posolstvo tohto príspevku jednoduché: výučba (nielen) občianskeho práva musí byť v súčasnosti zasadená do európskeho kontextu. Okrem všeobecného vplyvu európskeho práva na vnútroštátne právo je dôraz na európsky kontext občianskeho práva pri jeho výučbe mimoriadne dôležitý najmä z dvoch dôvodov.

Na jednej strane občianske právo, ktoré aj v našich podmienkach čerpá z bohatého odkazu rímskeho práva, obsahuje prvky, ktoré sú spoločné rôznym kontinentálnym právnym poriadkom, a teda je súčasťou *iuris communis europaei*. Práve z toho dôvodu by mali mať študenti v rámci štúdia občianskeho práva príležitosť nazrieť do širšieho kontextu inštitútov civilného práva a porovnať slovenskú právnu úpravu so zahraničnými právnymi úpravami. Právna komparatistika má v tomto smere mimoriadny význam. Umožňuje totiž prekročiť hranice u nás udomácnenej právneho pozitivizmu a podporuje kritické nazeranie na platné právo, keďže v plnej miere odhaľuje jeho nedostatky.

Na druhej strane treba poukázať na to, že občianske právo sa nielen u nás, ale aj v členských štátoch s bohatou civilistickou tradíciou často považuje v podstate za autonómne a „imúnne“ voči vplyvu európskeho práva. Neraz sa vníma ako bašta národného práva, ktorá musí byť v zásade izolovaná od fragmentačných a desystematizačných vplyvov europeizácie. V skutočnosti však ani občianske právo nemôže uniknúť vplyvu všadeprítomného európskeho práva. Už samotný vstup do Európskej únie totiž znamená zmenu inštitucionálneho prostredia tvorby a aplikácie noriem všetkých právnych odvetví, vrátane občianskeho práva. Okrem ešte pomerne obmedzených zásahov zákonodarcu Únie do vnútroštátneho občianskeho práva je tiež potrebné venovať pozornosť bohatým akademickým iniciatívam v tejto oblasti. Preto treba vnímať vnútroštátne občianske právo v kontexte európskeho práva tak *de lege lata*, ako aj *de lege ferenda*.

Na našej katedre sa preto usilujeme v rámci výučby klásť dôraz na európsky kontext občianskeho práva, pričom v tomto smere sa snažíme nielen udržať krok s ostatnými slovenskými a českými katedrami občianskeho práva, ale byť v tejto oblasti do určitej miery priekopníkmi. Členovia našej katedry sú totiž priamo zapojení do procesu europeizácie občianskeho práva. JUDr. Monika Jurčová, PhD. bola členkou Študijnej skupiny pre európsky občiansky zákoník (SGECC) a väčšina členov našej katedry sa pod jej vedením podieľala na tvorbe komparatívnych poznámok k najperspektívnejšiemu akademickému nástroju v oblasti európskeho súkromného práva – návrhu Spoločného referenčného rámca (DCFR). JUDr. Monika Jurčová, PhD. a JUDr. Marianna Novotná, PhD. sa tiež zúčastňujú na akademickom dianí v oblasti európskeho zmluvného práva ako členky

Spoločnosti pre európske zmluvné právo (SECOLA).

V nadväznosti na tradíciu, ktorú založil prof. JUDr. Ján Švidroň, CSc. prekladom Zásad medzinárodných obchodných zmlúv UNIDROIT do slovenčiny v roku 1996, kolektív autorov z našej katedry preložil do slovenčiny Princípy európskeho zmluvného práva, ktoré boli publikované vo vydavateľstve IURA EDITION v roku 2009.

JUDr. Monika Jurčová, PhD. a JUDr. Alexander Škrinár, CSc. sa ako členovia rekodifikačnej komisie pod vedením prof. JUDr. Jána Lazara, DrSc. podieľali na tvorbe Legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva.

Naša katedra úzko spolupracuje s inými katedrami občianskeho práva nielen na Slovensku, ale aj v Českej republike, s ktorými organizuje tradičné každoročné stretnutia, ktoré slúžia na výmenu poznatkov a získanie inšpirácie v oblasti výučby občianskeho práva. Výsledkom tohtoročného stretnutia organizovaného našou katedrou, ktoré sa konalo v Terchovej, je zborník *Súkromné právo v európskej perspektíve*.

O európskom rozmere činnosti našej katedry svedčí skutočnosť, že členovia našej katedry absolvovali mnohé študijné a výskumné pobyty v zahraničí, zúčastňujú sa na zahraničných konferenciách a sympóziách a publikujú nielen doma, ale aj v zahraničí. Európske aspekty občianskeho práva sa usilujeme začleniť do výučby nielen v rámci povinných predmetov, ale najmä v rámci voliteľných predmetov *Európske súkromné právo*, *European Contract Law*, *Europäisches Vertragsrecht* a *Droit européen des contrats*. Na začiatok budúceho roka pripravujeme vydanie monografie *Európske súkromné právo*, ktorá bude jedinou svojho druhu nielen na Slovensku, ale aj v Českej republike.

Za osobitne dôležitú považujeme práve výučbu predmetov v cudzích jazykoch. Okrem uvedených predmetov v angličtine, nemčine a francúzštine už druhý rok vyučujeme občianske právo v angličtine ako voliteľný predmet. Hoci je štúdium v cudzích jazykoch pre študentov nepochybne náročnejšie, vynaložená námaha sa im viacnásobne vráti v podobe poznatkov, ktoré ocenia, ak budú ďalej študovať alebo pracovať v medzinárodnom prostredí.

Na záver tohto krátkeho príspevku by som chcel vyjadriť nádej, že študenti plne docenia význam štúdia občianskeho práva v európskom kontexte a ocenia úsilie členov našej katedry odovzdať im poznatky z tejto oblasti tým, že vo väčšej miere prejavia záujem najmä o voliteľné predmety, ktoré naša katedra v tejto oblasti ponúka. Ak sa nám podarí inšpirovať ich k vnímaniu občianskeho práva v európskom kontexte, naša úloha bude splnená.

JUDr. Milan Jančo, PhD.

Katedra občianskeho a obchodného práva
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Židovský kódex a vymedzenie pojmu žid v legislatíve Slovenskej republiky

Deviaty september je v slovenskom kalendári označený ako pamätný deň obetiam holokaustu a rasového násillia. Práve v tento deň, od ktorého tento rok uplynulo už sedemdesiat rokov, slovenská vláda na čele s jej predsedom V. Tukom prijala nariadenie č. 198/1941 Sl. z. o právnom postavení židov, známejšie ako tzv. židovský kódex. A práve tejto, pre odbornú i laickú verejnosť, významnej právnej normy by som sa chcel venovať vo svojom príspevku.

Domnievam sa, že nie je potrebné zvlášť objašňovať skutočnosti, pre ktoré bolo slovenskou vládou prijaté nariadenie č. 198/1941 Sl. z. o právnom postavení židov a tiež to, aké pohnútky viedli slovenskú vládu k aplikácii predmetného nariadenia do života slovenskej spoločnosti a najmä, aký bol hlavný cieľ a sociálny dopad na obyvateľstvo Slovenskej republiky. Preto by som rád obišiel politologickú a najmä historickú analýzu a venoval sa najmä právnej stránke nariadenia č. 198/1941 Sl. z. zo dňa 9. septembra 1941 o právnom postavení židov (ďalej len „židovský kódex“).

Je logické, že židovský kódex bol prijatý a aplikovaný ako legislatívny nástroj na politické ciele vtedajšej vlády. Za najevidentnejšiu odchýlku považujem obsah kódexu, jeho formu a systematiku v porovnaní s inými, nielen vtedajšími, právnymi normami. Židovský kódex sa svojim obsahom a pôsobnosťou vzťahoval len na určité subjekty vtedajšieho života, a to na židovskú komunitu. Na komunitu ako celok, voči ktorému smerovali všetky represné ustanovenia židovského kódexu. Samotné nariadenie bolo značne rozsiahle, obsahovalo až 270 paragrafov, ktoré boli rozdelené do dvanástich častí. Nariadenie č. 198/1941 Sl. z. o právnom postavení židov však nebolo prvou a ani jedinou normou tohto druhu v Slovenskej republike. Predchádzalo ju niekoľko právnych noriem, na ktoré židovský kódex nadväzoval a z ktorých čerpal. Môžeme teda hovoriť o tom, že židovským kódexom slovenská vláda kodifikovala protižidovskú legislatívu a nadväzovala naň aj neskoršími právnymi normami.

Ak sa chceme pozrieť na kódex podrobnejšie, musíme spomenúť aj právne normy, ktoré mu predchádzali a získať tak komplexnejší prehľad. Významné postavenie malo v tomto prípade vládne nariadenie č. 63/1939 Sl. z. o vymedzení pojmu žida a usmernení počtu židov v niektorých slobodných povolaniach z 18. apríla 1939, ktoré bolo jedným z prvých tzv. „protižidovských“ zákonov. Toto nariadenie vo veľkej miere čerpal z obsahu ríšskych norimberských zákonov z roku 1935, ktoré sa týkali ríšskeho občianstva a jeho dopadu na židovské obyvateľstvo v Nemeckej ríši. Vládne nariadenie č. 63/1939 Sl. z. po prvýkrát v slovenskej legislatíve definovalo na základe

náboženských kritérií pojem žid. Za žida sa podľa nariadenia pokladala každá osoba, ktorá pochádzala zo židovských rodičov a pred 30. októbrom 1918 nebola pokrstená.¹ Citované nariadenie taktiež zaviedlo princíp *numerus clausus* v slobodných povolaniach, čo predstavovalo začiatok hospodárskych a ekonomických obmedzení pre židovské obyvateľstvo.

Nemožno nespomenúť aj dva arizačné zákony, a to zákon č. 113/1940 Sl. z. známy ako tzv. „prvý arizačný zákon“ a nariadenie vlády č. 303/1940 Sl. z. ako tzv. „druhý arizačný zákon“, ktoré sa pri svojej aplikácii v praxi opierali o definície pojmov a ustanovení židovského kódexu. Najdôležitejším pre tvorbu židovského kódexu ako takého bol ústavný „zmocňovací“ zákon č. 210/1940 Sl. z. z 3. septembra 1940, ktorým Slovenský snem splnomocnil vládu Slovenskej republiky v § 1, aby urobila všetky opatrenia, ktoré sú potrebné na to, aby sa vylúčili židia zo slovenského hospodárskeho a sociálneho života. Prijatie zmocňovacieho zákona sa udialo dva mesiace po Salzburških rokovaníach a oprávnilo tak vládu (najmä predsedu vlády V. Tuku) riešiť židovskú otázku vládnymi nariadeniami, na čo bol o rok na to prijatý onen odíozny židovský kódex.²

Za najväčšiu devízu židovského kódexu možno podľa môjho názoru považovať jeho prepracovanú definíciu pojmu žid, ktorá sa neuspokojila len s bežnou religióznou definíciou a zaužívanými pojmami, ako tomu bolo vo vládnom nariadení č. 63/1939 Sl. z. Židovský kódex vymedzoval pojem žid už na rasovom základe a znamenal oproti vládnomu nariadeniu č. 63/1939 Sl. z. značný legislatívny pokrok. Kódex taktiež zaviedol pojem židovský miešanec a opieral sa o rasistické poňatie zavedené norimberskými zákonmi z roku 1935. Pojem žid tu bol v § 1 presne vymedzený a pojem židovského miešanca, úplne nový pojem v právnom živote Slovenska, bol vymedzený v § 2 židovského kódexu.³

Rasový základ definície pojmu žid, teda rasový základ celého židovského kódexu, na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy odôvodňoval J. Martinka (jeden z hlavných tvorcov kódexu a vtedajší člen legislatívnej rady vlády) tým, že v roku 1939 sa pri definícii pojmu žid nevychádzalo z poznatkov legislatívy Nemeckej ríše. Na základe toho teda zákonodarca nepostihol to, že nebezpečenstvo zvrátenosti židovského svetonázoru nevyplýva z ich príslušnosti k určitému vierovyznaniu, ale skôr z príslušnosti k určitej rase, ktorá v snahe ovládnuť svet sa neostýcha použiť žiadne prostriedky, najmä sa skryť pod plášť kresťanského vierovyznania. Táto teória vychádzala zrejme z názoru, že čím viac je v niektorom jedincovi židovskej krvi, tým je rasovo

¹ LACKO, M. *Slovenská republika 1938 – 1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008. s. 68.

² RAŠLA, A. – ŽABKAY, E. *Proces s dr. J. Tisom, spomienky obžalobcu A. Rašlu a obhajcu E. Žabkayho*. Bratislava: Tatrapress, 1990. s. 116.

³ VAŠEK, A. *Protižidovské zákonodarstvo na Slovensku*. Bratislava: Knihlačiarenský úč. spolok v Turč. Sv. Martine, 1942. s. 20.

k Židovstvu a k jeho mentalite bližší, a tým aj pre spoločenský systém nebezpečnejší. Tento názor bol prezentovaný v odbornom časopise Verejné právo.⁴

Slovenská vláda v kódexe vymedzila pojem žida podľa § 1 tak, že za žida sa podľa kódexu pokladal ten, kto *pochádza najmenej od troch podľa rasy židovských starých rodičov, ďalej ten, kto bol židovský miešanec, ktorý pochádza od dvoch podľa rasy židovských starých rodičov, ten, kto vstúpil do manželstva so židom, alebo kto pochádzal z manželstva so židom, alebo pochádzal z nemanželského styku so židom*. V druhom odseku legislatíva vymedzila taktiež pojem starého rodiča na základe rasy pre potreby § 1 citovaného nariadenia tak, že *za židovského starého rodiča podľa rasy v zmysle ustanovení nariadenia sa pokladal ten, kto patrila k izraelskému (židovskému) vierovyznaniu*. To, čo chýbalo predchádzajúcemu slovenskému zákonodarstvu, bol pojem židovský miešanec. Ten po prvýkrát upravil židovský kódex v § 2, ktorý ustanovil, že *za židovského miešanca sa podľa tohto nariadenia pokladal ten, kto pochádzal od dvoch podľa rasy židovských starých rodičov, ak sa nepokladal za žida a ten, kto pochádzal od jedného podľa rasy židovského starého rodiča*. Kódex vymedzil za žida podľa rasy osobu, ktorá bola izraelského vierovyznania, alebo mala predkov židovského vierovyznania. Za žida bol taktiež vymedzený podľa rasy ten, bez ohľadu na jeho iné vierovyznanie, kto vstúpil do manželstva so židom.

Na definíciu žida ako fyzickej osoby kontinuálne v kódexe nadväzovalo aj definovanie židovskej právnickej osoby, vyjadrené v § 4 ako židovské združenie (táto definícia však bola po prvýkrát zavedená nariadením č. 93/1940 Sl. z. a bola prevzatá zákonom č. 113/1940 Sl. z. o židovských podnikoch). Rozhodujúcimi kritériami bol počet členov, pomer účasti na majetku a zisku a samozrejme aj cieľ a záujmy takejto židovskej právnickej osoby.

Následne v § 9 – § 11 židovského kódexu boli obmedzenia súvisiace s manželstvom a mimomanželským pohlavným stykom. Zakazovalo sa uzavrieť manželstvo medzi židom (židovkou) a nežidovkou (nežidom) a medzi židom (židovkou) a židovskou miešankou (židovským miešancom). Vedomé manželstvo alebo mimomanželský pohlavný styk medzi židom (židovkou) a nežidovkou (nežidom) sa trestal ako prečin väzením od 3 do 5 rokov. Trestné konanie pre trestné činy podľa § 9 a 10 židovského kódexu patrili do pôsobnosti krajských súdov. Z toho vyplývalo, že ak niekto, teda osoba inej rasy, vedome uzavrela manželstvo, alebo žila v mimomanželskom styku, bola si vedomá toho, že bude na základe dobrovoľnosti považovaná za žida. Táto osoba s vlastným vedomím bola a mala byť považovaná za žida podľa rasy. Osoba, ktorá po dni účinnosti vládneho nariadenia č. 198/1941 Sl. z. svojím konaním porušila § 9 ods. 1 (zákaz uzatvárania manželstva so židom) bola potrestaná väzením do 3 rokov, čím stratila aj volebné právo.⁵

Nemožno presne povedať, či sa kódexom vymedzil pojem žida len na rasovom základe. Na základe § 1 ods. 1 písm. a) zákonodarcu definoval žida rasovo na základe predkov, ale v nasledujúcich bodoch v druhom odseku venovaným židovskému miešancovi je rasové určenie už nie tak zjavné. Za nerasové prvky môžeme považovať manželstvo so židom, keďže nie každého, kto mal

manžela (manželku) žida možno považovať za židovského miešanca podľa rasy. Tak isto bolo možné vnímať aj skutočnosť, ak človek pochádzal z manželstva, resp. bol dieťa z nemanželského styku so židom. Podľa judaizmu sa za žida pokladá najmä ten, kto má matku izraelského vierovyznania, keďže matka je vždy istá, preto v prípade matky nežidovky nebolo možné hovoriť o čisto rasovom základe židovského miešanca. Takisto aj vzhľadom na dátumové vymedzenie uvedené v kódexe nemožno poukazovať na čisto rasový základ.

Kódex sa samozrejme nevenoval iba pojmovému vymedzeniu žida a židovského miešanca. Keďže jedným z najhlavnejších cieľov „protižidovských“ zákonov bolo vylúčenie židovského obyvateľstva zo spoločnosti, kódex nemohol obísť ani túto problematiku. Vo veľkej miere nadväzoval na predošlé právne normy, ktoré korigoval iba v menšej miere alebo ich prevzal úplne. Išlo najmä o ekonomické aspekty spoločenského života ako zamestnanie, slobodné povolania, podnikanie a v neposlednom rade o vzdelanie a občianske práva. Zo slobodných povolání by som upriamil pozornosť na advokáciu a verejné notárstvo. Do prijatia kódexu trval na Slovensku dočasný stav, ten vládny nariadením č. 63/1939 Sl. z. určoval počet advokátov a to 4 % z celkového počtu zapísaných členov príslušnej komory. Ministerstvo pravosúdia mohlo z dôvodu nevyhnutnej potreby alebo z iných závažných dôvodov ponechať počet advokátov aj nad 4 %. Zároveň však bolo vyslovené, že advokát žid mohol zastupovať len žida a právnické osoby nemohol advokát žid zastupovať vôbec. Spomenutým nariadením boli židia vyradení z verejného notárstva úplne. Kódex však po prijatí v § 16 ustanovoval, že žid nemohol vykonávať profesiu advokáta a verejného notára vôbec, čo platilo aj pre židovských miešancov a dokonca aj pre nežidovských manželov židov. Cieľom kódexu bolo podmienené aj vylúčenie židov z riadenia štátu a tiež ich vylúčenie z verejných služieb, čomu sa venovala prvá a druhá hlava tretej časti kódexu.

Židovský kódex a ostatné „protižidovské“ zákony účinne zasahovali aj do židovského školstva a vzdelania. Obmedzenia vo vzdelaní a zhromažďovaní židov kódex prebral v § 30 až 40 z predošlých predpisov. Židia si podľa týchto ustanovení nemohli zriadiť nijakú školu alebo učebný ústav, okrem ľudovej školy. Židovský kódex ďalej ustanovil, že na preškolenie židov (na telesné práce) možno zriadiť preškolovacie kurzy, ktorých náklady hradila Ústredňa židov. Ako ďalšie nariadenie, v spojení s týmito obmedzeniami, židovský kódex zaviedol, že na území Slovenskej republiky nebolo možné vydať tlačou, alebo inak rozmnožiť alebo dať do obehu duchovný produkt, a to ani pod cudzím (krycím) menom, čo zabráňovalo židom v akejkoľvek publikácii literatúry, časopisov a iných produktov.⁶

Z iných obmedzení, ktorým sa židovský kódex venoval v dvanásťtej hlave prvej časti, by som ešte spomenul zákaz nosenia zbrane, zákaz riadiť motorové vozidlo a získať oprávnenie riadiť motorové vozidlo, neumožnenie udeliť židovskej domácnosti koncesiu na držbu rádioprijímača alebo rádiovysielača a iné. Ďalším obmedzením sa židovský kódex venoval jednotlivu v každej svojej časti. Majetkovoprávnemu postaveniu sa venovala druhá časť, prevod židovského majetku v spojení s vystahovaním židovského obyvateľstva obsahovala časť štvrtá a piata. Taktiež je potrebné spomenúť

⁴ MLYNÁRIK, J. *Dejiny židů na Slovensku*. Praha: Academia, 2005. s. 140.

⁵ NITŤANSKÝ, E. *Vymedzenie pojmu žid na Slovensku a v Chorvátsku – pokus o porovnanie*. In *Z dejín holokaustu a jeho popierania*. Bratislava: FF UK v Bratislave, 2007. s. 118.

⁶ VAŠEK, A. *Protizidovské zákonodárstvo na Slovensku*. Bratislava: Kníhtlačiarenský úč. spolok v Turč. Sv. Martine, 1942. s. 46.

ustanovenia desiatej časti, a to prezidentské výnimky, definované v § 255 židovského kódexu, ako možnosť prezidenta republiky udeliť oslobodenia z ustanovení kódexu. Tieto oslobodenia mohli byť úplné alebo čiastočné a mohli byť viazané podmienkami a kedykoľvek ich mohol prezident republiky odvolať. Židovský kódex svojou systematikou a obsiahlosťou tvoril jednu z najrozsiahlejších právnych noriem nielen v systéme tzv. „protižidovského“ zákonodarstva, ale tiež aj celého právneho systému Slovenskej republiky vôbec.

Na základe historických skutočností a poznatkov z legislatívy Slovenskej republiky možno konštatovať, že židovský kódex svojim obsahom výrazne prispel k vylúčeniu židovského obyvateľstva zo spoločnosti. Rasové zákony však mali jedinečnú podobu a boli jedinečné v dobe, v ktorej boli koncipované, a preto ich tak aj treba vnímať. Z uvedeného je zjavné, že protižidovské zákonodarstvo sa postupne vyvíjalo a z religiózneho ponímania sa dopracovalo až k rasovým definíciám, ktoré sa vyrovnali aj právnym normám aplikovaných v Nemeckej ríši, čo bolo využité aj v nadväzujúcej právnej tvorbe na Slovensku, ktorá prispela k celkovému vylúčeniu židov zo slovenskej spoločnosti.

Od presnej definície a vymedzenia pojmu žid, ustanovenej v židovskom kódexe, sa odvíjajú ďalšie ustanovenia kódexu, čím dotvára

komplexnosť už spomínanej právnej normy. Na mieste je tiež pripomenka, že sa jedná o normu nanajvýš neetickú a amorálnu, pretože bola nástrojom pre segregáciu a vylúčenie jednej skupiny obyvateľstva zo spoločnosti, na čo možno jednoznačne odpovedať kladne, mojou snahou však bolo priblížiť aj formálnu stránku nariadenia a jeho právnu relevanciu. Domnievam sa preto, že norma, akou bol židovský kódex, má oprávnené náležité miesto v našich (nielen právnych) dejinách, a to v dvoch pohľadoch. Ten prvý je pohľad právny, ktorý som sa snažil priblížiť vo svojom príspevku, a ten druhý je pohľad ľudský, keď sa z právnej normy stal v kontexte s propagandou nástroj na segregáciu a represiu ľudí odlišného vierovyznania a rasy.

Filip Kubuš

Sloboda prejavu a jej hranice

Medzi základné ľudské a osobné práva v každej demokracii patrí nepochybne sloboda prejavu – právo, ktorého záruka je vnímaná ako nevyhnutná súčasť moderného Rechtsstaat-u a ochrana ktorého by mala byť zabezpečená v záujme sebarealizácie jedinca, jeho participácie na demokratickom fungovaní štátu ako aj argumentu hľadania pravdy (search for truth) najlepšie uskutočniteľného v podmienkach pluralizmu názorov a myšlienok.¹ Zaujímavý a hádam aj kľúčový aspekt chápania slobody prejavu však spočíva v určení hraníc a limitov, ktorými možno toto právo ohraničiť v záujme nejakých iných hodnôt, ktoré tým stavíme na nadradenú priečku. Pri kolízii slobody prejavu a osobnostných práv je z pohľadu európskeho ľudskoprávneho systému zvlášť náročné vymedziť generálny rámec stanovujúci, ktorému právu priznať väčšiu právnu ochranu, dôvodom čoho je rovnocenná ochrana ľudských a občianskych práv, avšak do kolízie tu môže prísť aj verejný poriadok. Viacero právnych otáznikov v súvislosti s morálkou, sebaczúrou a spomínanou problematikou nastoľuje prípad dánskych novín Jyllands Posten.

Po zverejnení dvanástich karikatúr proroka Mohameda v tomto denníku sa rozpútala séria udalostí zahŕňajúca masívny odpor zo strany moslimskej komunity, tak v Dánsku ako aj v arabských krajinách. V októbri 2005 niekoľko moslimských organizácií podalo žalobu na

Jyllands Posten za spáchanie trestného činu podľa dánskeho Trestného zákona. Ustanovenia tohto zákona zakazujú rúhanie a narušanie verejného poriadku verejným zosmiešňovaním alebo urážaním vierovyznania a jeho dogiem akejkoľvek právoplatne existujúcej náboženskej komunity v Dánsku. Treba spomenúť, že len jeden prípad v histórii mal za následok udelenie trestu na základe tohto ustanovenia, a to prípad z roku 1938, v ktorom figurovala skupina propagujúca antisemitské myšlienky. Súd zastavil vyšetrovanie konštatujúc, že skutková podstata prípadu nenapĺňala predpoklady trestného činu.²

Spor a kontroverzia v tomto prípade spočíva v tom, že došlo k údajnej urážke a zásahu do práva na náboženské vyznanie príslušníkov moslimskej viery, t. j. k rúhaniu. Pre moslimov je zobrazenie proroka Mohameda neprípustným rúhaním a podobne urážlivo pociťovali aj zobrazenie vyznáčov islamu s teroristickým podtextom a karikatúry s motívom utláčaných moslimských žien. Je dôležité si na tomto mieste priblížiť otázku miery individualizácie dotknutej osoby, nakoľko sa ponúka viacero náhľadov. Do úvahy prichádza konflikt dvoch rovnocenných práv, slobody prejavu a slobody náboženstva, alebo môže oproti slobode prejavu stáť ochrana verejného poriadku či špecifický aspekt ochrany morálky v súvislosti

¹ BARENDT, E. *Freedom of Speech*. Oxford University Press, 2007. s. 6 - 22.

² http://en.wikipedia.org/wiki/Jyllands-Posten_Muhammad_cartoons_controversy

s náboženským vierovyznaním. Inštitút rúhačstva je v súčasnosti v platnosti vo viacerých európskych krajinách, okrem iného aj v spomínaných ustanoveniach dánskeho právneho poriadku. Možno konštatovať, že karikatúry s náboženskou tematikou sú zamerané na skupinu osôb charakteristickú určitým spoločenským znakom,³ avšak tým, že by sme poskytli náboženstvu ako takému, jeho dogmám a symbolom rovnakú mieru ochrany ako jednotlivcovi proti zásahu do jeho individuálneho práva na náboženstvo, stavíme tieto dve hodnoty na roveň, čo spôsobuje istú disproporciu. Fakt, že sa tu nejedná o individuálny prejav nenávisti a zásah do osobného práva, treba zohľadniť pri diskusii o akceptovateľnej miere slobody prejavu.

Ďalším argumentom prispievajúcim k záveru, že nedošlo k prekročeniu hraníc slobody prejavu, je, že formou prejavu bola karikatúra. Zámerom karikatúry je špecifický druh zobrazovania, ktorý má podať satirický a skresľujúci obraz určitého spoločenského, politického alebo iného javu s cieľom preháňať a posúvať skutočný význam, pričom politická karikatúra je zobrazovaním aktuálneho diania vo vizuálnej podobe.⁴ Zároveň je nositeľom odkazu, sprostredkovateľom názorovej výmeny v spoločnosti, je však absolútne zrejmé, že miera akceptácie musí byť v tomto prípade stanovená čo najširšie, nakoľko vtip a satira sú práve cieľom karikatúry. K obmedzeniu slobody prejavu možno pristúpiť len za účelom sledovania legitímneho cieľa a kritériom pri takomto obmedzení v prípade karikatúry je miera vulgárnosti, útočnosti a obsahovej nebezpečnosti prejavu. Zámerom Jyllands Posten nebolo vyjadrenie nenávisti alebo agresívna difamácia náboženstva.

Je nevyhnutné dať taktiež striktnú hranicu medzi hodnotiacimi úsudkami a faktmi. V prípade Lingens proti Rakúsku sa viedenský regionálny súd vyjadril, že pravdivé faktické výroky si zasluhujú väčšiu ochranu ako názory a pán Lingens bol uznaný vinným, nakoľko nedokázal poskytnúť dôkaz pravdy pre hodnotiace úsudky uverejnené v časopise Profil.⁵ Naozaj ťažko si predstaviť praktizovanie slobody prejavu, pokiaľ by boli aprobované len overené a nepochybne pravdivé faktické výroky – fakty by mali požívať rovnakú ochranu ako hodnotiace úsudky. S tým bezprostredne súvisiaci dôkaz pravdy, ktorý pri názore neprichádza do úvahy, nie je namieste ani v prípade karikatúry prezentujúcej subjektívny náhľad, úsudok o danej problematike, skôr možno povedať, že pokiaľ by dotyčné kresby odkazujúce na extrémistické vetvy islamu či utláčané ženy neboli do istej miery založené na reálnej skutočnosti, nevzbudili by taký odpor apobúrenie. V každom prípade, upretie právnej ochrany názorom v rámci spoločenskej diskusie znamená upierať právo na slobodu prejavu.

Kde teda treba stanoviť hranice? Je jeden názor, že na tento inštitút treba nahliadať inak než na ostatné slobody. Vezmime si príklad: keby chcel štát obmedziť, povedzme, slobodu pohybu, mohol by okolo svojho štátneho územia vybudovať plot znemožňujúci obyvateľom prekročiť hranice, a tým by zabránil akémukoľvek výkonu tohto práva mimo svojho územia. Keby sa však štát rozhodol obmedziť slobodu prejavu, nemôže nejakým spôsobom zabrániť ľuďom, aby rozprávali a šíрили myšlienky, minimálne nie vo význame formulovania slov, reči.

Obmedzenie môže prísť až vo forme sankcie za prekročenie stanovených medzí. Hranice slobody prejavu teda možno chápať vo vymedzení sankcie, resp. správania sa subjektov práva, ktoré bude mať charakter právom reprobovaného konania. Tu prichádzajú k slovu súdy, ktorým prináleží na základe princípu proporcionality rozhodovať, ktorý prejav kolide v neprijateľnej miere s iným právom či verejným poriadkom a kedy prevažuje potreba ochrany samotnej slobody prejavu. V nadväznosti na to sa žiada spomenúť, že sloboda prejavu je založená na individuálnosti a autonómii jedinca a dostáva najväčší význam práve vtedy, ak akceptujeme aj tvrdenia šokujúce a kritické. Pre právny dialóg a rozvoj v oblasti ľudskoprávných otázok je prínosné, ak je sloboda prejavu uplatňovaná predovšetkým novinármi v plnom „rozsahe“ stanovenom právnymi normami a konzekventne dochádza k akceptácii aj nonkonformných a rozporuplných názorov spoločnosťou.

Denník Jyllands Posten oslovil značne väčšie množstvo umelcov, než je počet tých, ktorí napokon prispeli kontroverznými karikatúrami. V prípade tých ostatných ide v istom zmysle o sebacenzúru, t. j. o odmietnutie publikovania svojich prác z dôvodu obavy, že by mohlo dôjsť k dotknutiu sa alebo zásahu do práv a slobôd iných alebo iných nežiaducich následkov. Bola to však sebacenzúra z úcty k hodnotám, k slobode vyznania a náboženským dogmám islamu, podľa ktorej zobrazenie Mohameda je rúhaním, alebo to bola sebacenzúra zo strachu? Nie bezdôvodne sa považuje sebacenzúra nad rámec nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti za ešte zhubnejší jav, než cenzúra zvonka, stavia sa totiž priamo proti podstate slobody vyjadrenia, ktorá nadobúda o to osobitejší význam, ak podnetom na mlčanie nie je vnútorný morálny imperatív, ale imperatív strachu.

Záver, ktorý z toho plyní, je nasledovný: podľa môjho názoru uverejnením karikatúr sa denník Jyllands Posten nedopustil trestného činu rúhania, ani neprekročil nejaké hranice v právnom zmysle. Prípady vo svetle reakcie európskych krajín a krajín moslimských poukázal na viaceré zaujímavé skutočnosti. Niekoľko európskych krajín po incidente vydalo sériu karikatúr aj vo svojich novinách a toto gesto zobrazuje dôležitosť pripisovanú ochrane slobody prejavu v európskej právnej komunite, či už v rovine právnej alebo symbolickej. Prijatie bolo v jednotlivých krajinách istotne rôznej povahy, čo má súvis aj s pretrvávajúcou kriminalizáciou rúhačstva v niektorých štátoch, no otázky osobnostných práv a exemplárne náboženstva sú v európskej jurisdikcii často ponechané na miere uváženia štátov. Ustanovenia upravujúce slobodu náboženstva a spôsob ich aplikácie determinujú historicko – spoločensko – politické pomery toho-ktorého štátu a ich riešenie „zvonka“ môže prinášať rôzne komplikácie.

Na druhej strane vlna odporu z moslimských krajín a moslimského obyvateľstva všeobecne, ústiaca do obáv členov redakcie Jyllands Posten o život, bojkotu dánskeho tovaru, alebo napríklad do odmietavej pozície Turecka voči zvoleniu vtedajšieho dánskeho premiéra Rasmussena, ktorý vyjadril podporu zverejneniu karikatúr, na pozíciu generálneho tajomníka NATO, robí potrebu ochrany a presadzovania slobody prejavu o to naliehavejšou. V spoločnosti, kde politická alebo „náboženská“ satira, pretože k prelínaniu náboženstva a politiky dochádza neustále, je schopná viesť

³ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. s. 240.

⁴ HOLUBOVÁ, E. *Nesnesitelná lehkost karikatury aneb výbušné obrázky pod soudcovskou lupou*. 2010. s. 2 (http://www.iuset-societas.cz/fileadmin/user_upload/Vitezne_prace/Holubova.pdf)

⁵ Lingens v. Austria (<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=695400&portal=hbkm&source=externalbydocnumb&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>)

k takémuto odmietaniu, neprijatiu, ale aj strachu, nemôžeme hovoriť o úplne slobodnej tlači. Stotožňujem sa s názorom, že v spoločnosti, kde je vôbec riešená možnosť, že vtip, prehnaná karikatúra môže zakladať vážne porušenie osobnostných práv alebo verejného poriadku, dochádza len a len k preťažovaniu súdov a hromadeniu zjavne neopodstatnených žalôb. Zostáva len vysloviť nádej, že súdy budú v

budúcnosti vo svojej rozhodovacej činnosti vždy prihliadať na nezastupiteľné miesto vyhradené ochrane slobody prejavu, že nebudú umlčovať tam, kde to v demokracii nie je potrebné a tým prispievať k vytvoreniu lepšej a bohatšej spoločnosti.

Kristína Potomová

Náša fakulta má množstvo talentovaných ľudí, čo potvrdzuje i predchádzajúci článok Kristíny Potomovej.

S touto esejou sa totiž stala v júni víťazkou Ceny otvoreného práva 2011, za čo jej srdečne gratulujeme!

Je teda spolutvorkyňou zaujímavého javu, kedy doterajšie dva ročníky Ceny otvoreného práva

vyhrali študenti Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

Za zmienku stojí fakt, že v čase víťazstva bola iba druháčkou i tak však ostatným súťažiacim „vypálila rybník“.

Skončenie pracovného pomeru po novele Zákonníka práce

Novela zákona č. 311/2001 Z. z. v účinnom znení (ďalej len „Zákonník práce“) zverejnená v Zbierke zákonov pod číslom 257/2011 Z. z. (ďalej len „novela“) prináša vo vzťahu ku skončeniu pracovného pomeru niekoľko zaujímavých momentov. Na začiatok je však nutné objasniť príčiny vzniku týchto zmien.

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2010 – 2014 si okrem iného dáva za cieľ „vysoký, ale aj udržateľný ekonomický rast, ktorý so sebou prinesie aj nové pracovné príležitosti“, v dôsledku ktorého bolo potrebné uskutočniť určité legislatívne zmeny pre nastolenie konkrétnych právnych nástrojov.¹ Nemenej dôležitá príčina zmien bola taktiež povinnosť transponovania právnych predpisov Európskej únie (smernice) do slovenského právneho poriadku. Výsledkom týchto dvoch okolností je tak spomínaná novela Zákonníka práce, ktorej časť nadobudla účinnosť už 1. septembra 2011.² Vďaka týmto zmenám sa súčasná podoba Zákonníka práce stala 10. najpružnejšou v rámci OECD.³

V rámci nastolenej témy novela nerozširuje spôsoby skončenia pracovného pomeru. Ten stále možno ukončiť dohodou, výpoveďou, okamžitým skončením a skončením v skúšobnej dobe. Najviac zasahuje do výpovede a inštitútov s ňou spojených, ako aj do skončenia pracovného pomeru v skúšobnej dobe, pričom prináša aj úplnú novinku slovenského pracovného práva – konkurenčnú doložku.

V dôsledku novely prešiel § 62 Zákonníka práce kompletnou obmenou. Výsledkom je podrobnejšia úprava, ktorá oproti pôvodnej dvojmesačnej, ustanovuje základnú výpovednú dobu na jeden mesiac. V ďalších, zákonom vymedzených prípadoch, sa výpovedná doba viaže na trvanie pracovného pomeru u zamestnávateľa. Zákonník práce tak, v závislosti najmä od trvania pracovného pomeru zamestnanca, stanovuje výpovednú dobu v rozmedzí 1 – 3 mesiace (v závislosti od výpovedných dôvodov). Podľa dôvodovej správy chcel zákonodarc

znížením základnej výpovednej doby dosiahnuť flexibilitu a zníženie nákladov pri krátkodobějších pracovných pomeroch. Znamená to, že v prípade potreby (napr. zvýšený odbyt výrobkov zamestnávateľa) môže zamestnávateľ prijať do pracovného pomeru zamestnancov s cieľom uspokojenia svojich potrieb bez toho, aby z tejto operácie príliš tratil na zisk, či energie vložené do samotných zamestnancov (školenia, sociálne výhody,...). Úprava, podľa zákonodarcu, tak (hoci možno krátkodobo) pomáha znižovať nezamestnanosť a tým aj zvyšuje ekonomický potenciál krajiny.

Na ekonomickosť skončenia pracovného pomeru reagujú aj ustanovenia o odstupnom. Výška odstupného sa viaže na podobné kritériá ako pri stanovení výpovednej doby (odrobené roky). Novinkou oproti predchádzajúcej úprave je ale fakt, že právo na odstupné nevzniká automaticky z dôvodu výpovede danej zamestnávateľom, ale len v taxatívne určených prípadoch.⁴ Opäť tu novela podporuje pozíciu zamestnávateľa, ktorého motivuje s vedomím rentability (t. j. menšej straty pri ukončení pracovného pomeru) zamestnávať nových zamestnancov. Napriek prvotným informáciám nedošlo k úplnému vylúčeniu súbehu výpovednej doby a odstupného. Potrebná je však dohoda zamestnanca a zamestnávateľa.

Ako sme spomínali, zaujímavé zmeny nastali aj pri skončení pracovného pomeru v skúšobnej dobe. V tomto ohľade dochádza k pozitívnej diskriminácii tehotných pracovníčok, pracovníčok krátko po pôrode a dočiacich pracovníčok, ktorých zvýšenú ochranu nám prikazuje smernica Rady 92/85 EHS. Skončiť pracovný pomer s touto kategóriou zamestnanca je podľa novely možné práve len počas skúšobnej doby a iba vo výnimočných prípadoch, ktoré nesúvisia s tehotenstvom alebo materstvom, pričom musia byť náležite odôvodnené a v písomnej forme. Inak je takéto skončenie pracovného pomeru absolútne neplatné.⁵ Pojem „výnimočný prípad“ však nie je

¹ V nadväznosti na uskutočnenie programového vyhlásenia vlády sa vláda rozhodla zaviesť pružnejšie pracovné vzťahy a motivovať zamestnávateľov k podpore pracovnej klímy zameranej na zosúladienie pracovných a rodičovských povinností, znižovať neprimerané náklady zamestnávateľov, upraviť postavenie a oprávnenia odborov tak, aby neboli privilegované a zvýhodňované na úkor zamestnávateľa, ale aj zamestnanca a zamestnaneckej rady a zvýšiť možnosť uzatvárania vzájomných dohôd medzi zamestnávateľmi a zamestnancami na riešenie operatívnych zmien pracovných podmienok právnymi nástrojmi v novele Zákonníka práce č. 257/2011 Z. z. (Dôvodová správa - všeobecná časť k parlamentnej tlači č. 340; zdroj: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=5&ID=340>)

² Podľa novely ustanovenia o dovolenke (§ 103) nadobudnú účinnosť k 1.1. 2012

³ HARVAN, P. - MACHLICA, G. Komentár 2011/23 Inštitútu finančnej politiky pri Ministerstve financií Slovenskej republiky (zdroj: <http://ekonomika.sme.sk/c/6064626/slovensko-ma-desiaty-najpruznejisi-zakonnik-prace-v-oecd.html>)

⁴ § 76 ods. 1 Zákonníka práce

⁵ § 72 ods. 1 tamže

zákonným pojmom, preto zrejme pôjde o okolnosť, ktorá je nezlučiteľná s ďalším trvaním pracovného pomeru pre negatívny dôsledok vo vzťahu k zamestnávateľovi (napr. závažné porušenie pracovnej disciplíny). Iné nerovnaké zaobchádzanie pozorujeme pri niektorých vedúcich zamestnancoch. Novela umožňuje maximálnu skúšobnú dobu dohodnúť až na deväť mesiacov. Oproti pôvodným trom mesiacom sa v podstatnej miere zhoršuje pozícia niektorých skupín vedúcich zamestnancov, s ktorými môže zamestnávateľ skončiť pracovný pomer bez uvedenia dôvodu alebo z akéhokoľvek dôvodu počas celej skúšobnej doby. Dôvodová správa argumentuje, že na špecifických pozíciách nemožno za tri mesiace dostatočne vyskúšať schopnosti týchto zamestnancov. Otázne však je, či deväť mesiacov je skutočne proporcionálna úprava rozumne odôvodňujúca odlišné zaobchádzanie vedúcich zamestnancov spojená s veľkou neistotou vo vzťahu k nim.⁶

K ďalším výraznejším zmenám môžeme zaradiť zrušenie súčinnosti zástupcov zamestnancov pri okamžitom skončení pracovného pomeru a výpovede zo strany zamestnávateľa a zavedenie tzv. konkurenčnej doložky (s platnosťou aj po skončení pracovného pomeru). Zatiaľ čo v prvom prípade ide o zrušenie neefektívneho ustanovenia⁷, druhý je pre slovenské pracovné právo novum a v podstate vyriešenie aplikačnoprávneho problému predchádzajúcej úpravy.⁸

Je však otázne, či majú dané zmeny dostatočný potenciál k naplneniu vízie Vlády Slovenskej republiky. Podľa názoru autora tohto článku sú zmeny novely týkajúce sa skončenia pracovného pomeru negatívneho charakteru vo vzťahu k zamestnancom a oslabujú základné funkcie pracovného práva – sociálnu a ochrannú. Autor vychádza z nasledujúcich myšlienok.

Hoci OECD neúnavne odporúča všetkým členským štátom väčšiu flexibilitu kódexov pracovného práva, je potrebné si uvedomiť, že „správne nastavenie zákonníka je dôležité, aj keď samo o sebe nezaručuje nízku nezamestnanosť... Flexibilnejší Zákonník práce by mal prispieť k tvorbe pracovných miest a poklesu nezamestnanosti najmä v čase oživenia... Pri recesii ekonomiky s flexibilnejšou ochranou zamestnanosti zažívajú väčšiu volatilitu na trhu práce a prepad

zamestnanosti.⁹ Je teda dôležité rozoznávať, či sa nachádzame v čase recesie alebo naopak rastu. Podľa júlovej Analýzy konvergenie slovenskej ekonomiky z dielne Národnej banky Slovenska, výsledkov konferencie Pohľady na ekonomiku Slovenska 2011 organizovanej Slovenskou štatistickou a demografickou spoločnosťou z apríla 2011 a predbežných odhadov Štatistického úradu sú údaje a prognózy negatívne a pesimistickejšie. Nehovoria o raste, ale o miernej kríze, poklese.

Navyše je nutné podotknúť, že v „rebríčku top 10 najflexibilnejších pracovnoprávných úprav“ je Slovensko jediná postkomunistická, transformujúca sa krajina. Znamená to, že veľkú úlohu zohrávajú aj spoločenské ukazovatele a tie sú hlboko pod Top 10, čo svedčí aj o častom (veľa krát latentnom) porušovaní Zákonníka práce. Toto tvrdenie umocňuje súčasná takmer 13 % nezamestnanosť, pričom v súčte s predchádzajúcim dáva novela do rúk zamestnávateľom veľmi účinné nástroje. Skončenie pracovného pomeru sa stáva jednoduchším, menej nákladnejším a v čase recesie znižuje istotu zamestnanca, ktorú isto nezvýšil ani nedávny pád Vlády Slovenskej republiky. Zákonník práce, pre špecifickosť úpravy vzťahov, má mať rigidnejší charakter a uvoľnenie (flexibilita) prichádza do úvahy v ekonomicky, právne a sociálne vyspelých štátoch. Tým, podľa názoru autora, Slovensko ešte nie je, a tak hodnotí súčasnú úpravu skončenia pracovného pomeru ako nevhodnú a do značnej miery kontraproduktívnu.

Martin Császár

⁶ Autor sa domnieva, že rozšírená šesťmesačná skúšobná doba podľa § 45 ods. 1 Zákonníka práce dostatočne napĺňa zámer zákonodarcu a následné rozšírenie na deväť mesiacov bude odôvodnene využívané v zanedbateľnej miere.

⁷ Podľa zrušeného § 74 mal zamestnávateľ povinnosť prerokovať tieto formy skončenia pracovného pomeru so zástupcami zamestnancov. Keďže nikde nie je definovaný pojem prerokovať (spôsob prerokovania), stačilo de facto oznámiť zástupcom zamestnancov sledovaný cieľ bez hlbších následkov pre zástupcov zamestnancov.

⁸ Analogicky možno aplikovať úvahy prof. Barancovej o právnom základe vzťahov po skončení pracovného pomeru (BARANCOVÁ, H. Slovenské a európske pracovné právo. Žilina: Poradca podnikateľa, 2004. str. 463.).

⁹ HARVAN, P. - MACHLICA, G. Komentár 2011/23 Inštitútu finančnej politiky pri Ministerstve financií Slovenskej republiky (zdroj: <http://ekonomika.sme.sk/c/6064626/slovensko-ma-desiaty-najpruznejši-zakonnik-prace-v-oecd.html>)

Ďalšia použitá literatúra:

- LALINSKÝ Analýza konvergenie slovenskej ekonomiky. Bratislava: NBS - Odbor výskumu, 2011. 38 s. (zdroj: http://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/Lalinsky-Analyza_konvergenie_slovenskej_ekonomiky_2011.pdf)
- Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2010 – 2014. Občianska zodpovednosť a spolupráca. Bratislava: Vláda Slovenskej republiky, 2010. 54 s. (zdroj <http://www.tasr.sk/files/Urad%20vlady/Programove-vyhlasenie-2010.pdf>)
- Slovenská štatistická a demografická spoločnosť. Pohľady na ekonomiku Slovenska 2011. Bratislava: SŠDS, 2011. 129 s.
- zákon č. 311/2011 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov

Náležitosti rozhodcovskej zmluvy

Rozhodcovská zmluva nie je upravená samostatne ako zmluvný typ v žiadnom právnom predpise. Hlavným prameňom práva o rozhodcovskej zmluve je zákon č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZRK“), ktorý sa rozhodcovskej zmluve venuje v druhej časti. Rozhodcovská zmluva je okrem ZRK definovaná aj v mnohých medzinárodne platných a uznávaných dokumentoch. Medzinárodné zmluvy, ktorými je Slovenská republika viazaná a ktoré sú súčasťou jej právneho poriadku, majú prednosť pred ZRK.

ZRK pri konštrukcii rozhodcovskej zmluvy zachoval klasickú konštrukciu zmluvy ako právneho inštitútu, ktorým strany vylučujú svoje spory z právomoci súdov a zverujú ich prejednanie a rozhodovanie do právomoci rozhodcov. V § 3 ju definuje nasledovne: „Rozhodcovská zmluva je dohoda medzi zmluvnými stranami o tom, že všetky alebo niektoré spory, ktoré medzi nimi vznikli alebo vzniknú v určenom zmluvnom alebo inom právnom vzťahu, sa rozhodnú v rozhodcovskom konaní.“ Z tejto pomerne stručnej definície a z ďalších ustanovení ZRK vyplývajú pre platnosť rozhodcovskej zmluvy určité náležitosti.

Arbitrabilita

Prvou podstatnou náležitosťou rozhodcovskej zmluvy je arbitrabilita. Hovoríme o nej ako o možnosti a oprávnení strán založiť právomoc rozhodcov uzatvorením rozhodcovskej zmluvy. Je zásadnou otázkou, ktorú si treba vopred starostlivo objasniť a musia sa ňou zaoberať aj sami rozhodcovia. Predstavuje podmienku, od ktorej nemožno upustiť a nie je možné sa o nej v rozhodcovskej zmluve inak dohodnúť. V právnej teórii sa arbitrabilita rozdeľuje na objektívnu a subjektívnu. Objektívna je daná konkrétnym právnym poriadkom. Každý štát si ustanovuje okruh právnych vzťahov, v ktorom si štátna moc nevyhradila právo rozhodovať výlučne všeobecnými súdmi a pripúšťa teda, aby spory boli rozhodované rozhodcami, pokiaľ sa tak strany dohodnú. O subjektívnu ide vtedy, keď si strany samé zúžia predmet rozhodcovského konania. Musí byť teda užšia ako objektívna a zahŕňa len ten okruh sporov, ktorý si strany v zmluve vyberú.

ZRK vymedzuje arbitrabilitu hneď v úvodnom ustanovení § 1. V odseku 1 a 2 obsahuje pozitívne a v odseku 3 negatívne vymedzenie prípustnosti rozhodcovského konania. Pôsobnosť zákona sa vzťahuje na rozhodovanie majetkových sporov vzniknutých z tuzemských a z medzinárodných obchodnoprávných a občianskoprávných vzťahov. Musí ísť však o také majetkové spory, ktoré účastníci súdneho konania môžu ukončiť súdnym zmerom. V odseku 3 sa taxatívne uvádzajú spory, ktoré nemožno rozhodovať v rozhodcovskom konaní, aj keby mali charakter majetkového sporu. Sú to spory o vzniku, zmene alebo

zániku vlastníckeho práva a iných vecných práv k nehnuteľnostiam, spory o osobnom stave, ďalej spory súvisiace s núteným výkonom rozhodnutí a spory, ktoré vzniknú v priebehu konkurzného a vyrovnacieho konania.

Určenie zmluvných strán

Určenie existujúcich právnych subjektov ako zmluvných strán je predpokladom vzniku každej teda aj rozhodcovskej zmluvy. Účastníkmi rozhodcovského konania môžu byť fyzické osoby a právnické osoby. Podmienkou je, aby mali právnu subjektivitu podľa hmotného práva, t. j. musia mať spôsobilosť na práva a povinnosti. Z tejto právnej subjektivity vyplýva ich spôsobilosť byť účastníkom rozhodcovského konania. Okrem toho, strany musia mať aj procesnú spôsobilosť, teda spôsobilosť samostatne konať, robiť procesné úkony v rozhodcovskom konaní. Právnické osoby a štát majú procesnú spôsobilosť súčasne popri spôsobilosti byť účastníkom rozhodcovského konania. Táto otázka je zložitejšia u fyzických osôb. Osoby, ktoré majú nedostatok procesnej spôsobilosti, môžu uzavrieť rozhodcovskú zmluvu iba prostredníctvom zástupcu. Zmluvné strany by si mali pri uzatváraní rozhodcovskej zmluvy z vlastnej iniciatívy overovať, či ich zmluvný partner má vyššie spomínanú spôsobilosť. Nedostatok právnej subjektivity, ktorý existoval v čase začatia rozhodcovského konania, je neodstrániteľným nedostatkom. Otázku spôsobilosti byť účastníkom rozhodcovského konania skúma aj rozhodcovský súd, zvyčajne na námietku strany.

Dohoda zmluvných strán

Rozhodcovská zmluva pre svoj vznik vyžaduje dohodu a takouto dohodou je úplné a bezpodmienečné prijatie návrhu na uzavretie zmluvy. Zmluvné strany svojím súhlasom vyjadrujú vôľu podriať svoj spor rozhodcovskému konaniu. Týmto podriadením súčasne dochádza k vyňatiu sporu z právomoci všeobecného súdu. Táto skutočnosť však vyplýva zo samotného inštitútu rozhodcovského konania, a preto nemusí byť v rozhodcovskej zmluve výslovne vyjadrená. Rozhodcovská zmluva je teda zhodným prejavom vôle zmluvných strán o predmete a ďalšom obsahu rozhodcovskej Samotný ZRK bližšie neupravuje spôsob uzavierania a vzniku rozhodcovskej zmluvy, preto treba primerane použiť všeobecné ustanovenia Občianskeho zákonníka o právnych úkonoch a zmluvách. K vzniku zmluvy sa vyžaduje, aby prejavy vôle zmluvných strán boli vzájomne adresované a obsahovo zhodné a musia spĺňať ďalšie právom požadované náležitosti. Nesmú obsahovať prvky spôsobujúce ich

ich neplatnosť, ktorými sú napríklad podvod, násilie alebo omyl.

Predmet rozhodcovskej zmluvy

Ďalšou podstatnou náležitosťou je predmet rozhodcovskej zmluvy. Podľa ZRK môžu byť predmetom dohody medzi zmluvnými stranami všetky alebo niektoré spory, ktoré medzi nimi vznikli alebo vzniknú v určenom zmluvnom alebo v inom právnom vzťahu. Spory, ktoré majú byť predmetom rozhodcovského konania musia strany vymedziť jasne a vždy musia spĺňať podmienku arbitrability. Predmet každej rozhodcovskej zmluvy teda závisí od jej konkrétneho znenia. Zmluvné strany sa môžu dohodnúť, že z danej zmluvy alebo právneho vzťahu sa majú v rozhodcovskom konaní rozhodovať buď všetky spory alebo len niektoré z nich. Môžu ním byť spory, ktoré už vznikli, ale aj budúce spory. Vyžaduje sa ale, aby každý nárok, ktorý sa uplatňuje v rozhodcovskom konaní, bol krytý rozhodcovskou zmluvou.

Písomná forma

K podmienkam platnosti rozhodcovskej zmluvy patrí aj skutočnosť, že bola uzatvorená v náležitej forme. ZRK sa zaoberá formou rozhodcovskej zmluvy v § 4 v odsekoch 2 a 3. V záujme zabránenia prípadných budúcich pochybností o existencii a platnosti, vychádza zákon v otázke úpravy formy rozhodcovskej zmluvy z požiadavky písomnej formy. Nedodržanie predpísanej formy, ako obligatórnej náležitosti rozhodcovskej zmluvy, vyvoláva neplatnosť tejto zmluvy. Podľa odseku 2 ostáva písomná forma zachovaná aj v prípadoch, ak je rozhodcovská zmluva obsiahnutá v dokumente podpísanom zmluvnými stranami alebo vo vzájomne vymenených listoch, a taktiež, ak je dohodnutá telefaxom alebo pomocou iných

telekomunikačných zariadení, ktoré umožňujú zachytenie obsahu rozhodcovskej zmluvy a označenie osôb, ktoré ju dohodli. ZRK v § 4 ods. 3 myslí aj na situáciu, keď strany uzavru zmluvu len v ústnej forme. V takomto prípade absenciu písomnej formy rozhodcovskej zmluvy možno nahradiť vyhlásením zmluvných strán do zápisnice pred rozhodcom najneskôr do začatia konania vo veci samej v rozhodcovskom konaní o podrobení sa právomoci rozhodcovského súdu.

Okrem týchto zložiek môže rozhodcovská zmluva obsahovať aj pravidelné zložky, ktoré však nie sú pre platnosť zmluvy nevyhnutné. Majú dispozitívnu povahu a je možné ich pozmeniť alebo doplniť. Dotýkajú sa predovšetkým pravidiel pri určovaní miesta rozhodcovského konania, pri stanovovaní rozhodcov, pri voľbe hmotného práva a pri výbere jazyka rozhodcovského konania. Zmluvné strany si môžu ďalej upraviť postup pri vznesení námietky zaujatosti voči rozhodcovi, spôsob ustanovenia náhradného rozhodcu v prípade zániku funkcie pôvodného rozhodcu a podobne. Tieto náležitosti upravujú celý rad ďalších práv a povinností zmluvných strán a pomáhajú tak predísť nedorozumeniam vzniknutým pri porušení zmluvy.

Mgr. Stanislava Žáková

Použitá literatúra

Zákon č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov
HRIVNÁK, J. *Základy arbitráže. Prvá časť: Prípustnosť arbitráže*. In Bulletin slovenskej advokácie. [online]. 2005, č. 3 - 4.
HRIVNÁK, J. *Základy arbitráže. Druhá časť: Rozhodcovská zmluva*. In Bulletin slovenskej advokácie. [online]. 2005, č. 5.
HRIVNÁK, J. *Základy arbitráže. 2. časť: Rozhodcovská zmluva (dokončenie)*. In Bulletin slovenskej advokácie. [online]. 2005, č. 6 - 7.
KLEIN, B. - DOLEČEK, M. *Rozhodčí řízení*. Praha: ASPI, 2007.
LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné*. Bratislava: Iura Edition, 2010.
RABAN, P. *Alternativní řešení sporů: Arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. Praha: C.H.Beck, 2004.
RŮŽIČKA, K. *Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005.

Možnosti ústavného súdu posudzovať súlad ústavných zákonov s ústavou

Národná rada Slovenskej republiky 23. júna 2005 schválila zákon č. 335/2005 Z. z. o preukazovaní pôvodu majetku. Ústavný súd Slovenskej republiky 3. septembra 2008 rozhodol, že uvedený zákon nie je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky. V rozpore s tým bol 4. marca 2010 prijatý „nový“ zákon o preukazovaní pôvodu majetku, ktorý mal takmer identické znenie ako pôvodný zákon. Bol prijatý spolu s novelou čl. 20 ústavy. Účelom novely bolo zabezpečiť ústavnosť zákona o preukazovaní pôvodu majetku. Pred prijatím tohto riešenia sa zvažovalo prijať uvedený zákon ako zákon ústavný. V súvislosti s uvedeným je zaujímavá komunikácia medzi vtedajším premiérom a predsedníčkou Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorá sa vyjadrila nasledovne: „Vážení pán predseda vlády Slovenskej republiky, ak by Národná rada Slovenskej republiky prijala identický zákon o preukazovaní pôvodu majetku, ktorý by bol v rozpore s princípmi, ktoré v predchádzajúcom náleze Ústavný súd Slovenskej republiky, pokiaľ ide o neústavnosť tohto zákona, vyslovil, iba vo forme ústavného zákona, len preto, aby Národná rada Slovenskej republiky vylúčila Ústavný súd Slovenskej republiky z jeho možného opätovného preskúmavania, znamenalo by to vo svojej podstate priame porušenie princípov právneho štátu. Postup zákonodarcu v takomto prípade by bol teda *contra constitutione*, teda bol by v rozpore s Ústavou.“¹ Napriek tomu, že Národná rada Slovenskej republiky priamo neprelomila rozhodnutie, pokúsila sa ho obísť novelou ústavy. Aj v minulosti sa už objavila takáto prax Národnej rady Slovenskej republiky. V roku 2006 došlo k schváleniu ústavného zákona č. 254/2006 Z. z. o zriadení a činnosti výboru Národnej rady Slovenskej republiky na preskúmavanie rozhodnutí Národného bezpečnostného úradu, čím bol obidený nález PL. ÚS 6/04 – 67.² Jedným z možných nástrojov, brániacich svojvôli Národnej rady Slovenskej republiky, je práve možnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky posudzovať ústavnosť ústavných zákonov.

Názory na to, či je Ústavný súd Slovenskej republiky oprávnený rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou, sa rôznia. Na jednej strane sú silné protiargumenty zakladajúce sa najmä na čl. 2 ods. 2 ústavy, ktorý nariaďuje štátnym orgánom postupovať iba na základe ústavy, v jej medziach a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Podľa tohto názoru by Ústavný súd Slovenskej republiky výrazne prekročil svoje právomoci, keby posudzoval súlad ústavných zákonov s ústavou. Ústava Slovenskej republiky neustanovuje Ústavnému súdu Slovenskej republiky právomoc rozhodovať o ich súlade. Naopak z významu čl. 125 ods. 1 vyplýva, že súlad sa posudzuje medzi normou nižšej právnej sily voči norme vyššej právnej sily, teda nie je možné

posudzovať predpisy s rovnakou právnou silou. Potvrdil to aj Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojej judikatúre. Vyjadril názor: „Ústavný súd Slovenskej republiky nie je príslušný na konanie o súlade právnych predpisov rovnakého stupňa právnej sily.“³ Nastoluje sa tak otázka: „Sú ústavné zákony a ústava predpisy s rovnakou právnou silou?“ V tomto prípade má veľký význam výklad čl. 152 ods. 4: „Výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou.“ Ďalej sa v rámci tohto názoru uvádza, že takýmto konaním by Ústavný súd Slovenskej republiky zasahoval do právomoci Národnej rady Slovenskej republiky ako jediného ústavodarného a zákonodarného orgánu Slovenskej republiky a porušil by tým čl. 1 ods. 1 nedodržaním princípu delby moci.

Protiváhou predchádzajúcich úvah je názor, ktorý považuje za potrebné posudzovať súlad ústavných zákonov s ústavou. Uplatnil by sa princíp bŕzd a protiváh, bránilo by sa svojvôli Národnej rady Slovenskej republiky a prelamovaniu rozhodnutí Ústavného súdu Slovenskej republiky. Chránil by sa aj princíp právnej istoty. Podľa tohto názoru by nielenže nebol porušený čl. 1 ods. 1, ale naopak, bol by chránený, a najmä koncepcia materiálneho právneho štátu. Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojej judikatúre viackrát vyjadril, že Slovenská republika stojí práve na koncepcii materiálneho právneho štátu.⁴ V neposlednom rade sa treba zamerať na výklad čl. 124, ktorý by v spojení s čl. 1 ods. 1, čl. 152 ods. 4 a čl. 125 ods. 1 mohol predstavovať možnosť, až príkaz Ústavnému súdu Slovenskej republiky konať o súlade ústavných zákonov s ústavou.

V tomto článku sa pokúsím rozobrať právomoc Ústavného súdu Slovenskej republiky rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou. Zameriam sa najmä na námietku porušenia princípu trojdelenia moci a v druhej časti článku námietku porušenia princípu vyjadrenom v čl. 2 ods. 2.

Namietané porušenie princípu trojdelenia moci

Ústavný súd je, tak ako ostatné orgány verejnej moci, viazaný ústavou ako to ustanovuje čl. 2 ods. 2. Z tohto článku vyplýva aj princíp sebalimitácie ústavného súdu. Ústavný súd by mal byť vo svojich rozhodnutiach uvažlivý a zdržanlivý. Mal by sa držať textu ústavy a neprekračovať hranice dané významom tohto textu. Ak je závažne narušená ústavnosť, je povinný tento stav odstrániť. Konanie ústavného súdu musí byť primerané, a nesmie zasahovať do právomoci Národnej rady Slovenskej republiky. Rovnako princíp sebalimitácie platí

¹ <http://www.government.gov.sk/12378/prepis-tlačovej-besedy-predsedu-vlady-slovenskej-republiky-roberta-fica-k-aktualnym-temam.php> (zverejnené na stránke úradu vlády 3. októbra 2008)

² FAFALÁK, M. *Áno či nie ústavnému zákonu o preukazovaní pôvodu majetku, áno či nie aktivite Ústavného súdu*. In Justičná revue, 2009, roč. 61, č. 6-7, s. 845.

³ PL. ÚS 13/00, PL. ÚS 14/00, PL. ÚS 15/00

⁴ I. ÚS 17/99, I. ÚS 44/99, I. ÚS 54/02, PL. ÚS 22/06, PL. ÚS 17/08

aj pre Národnú radu Slovenskej republiky, lebo náš štát nie je založený na absolútnej vláde väčšiny, ale ako právny štát je limitovaný právami menšiny. Národná rada Slovenskej republiky je v čl. 72 označená ako jediný ústavodarca a čl. 86 obsahuje generálnu ústavnú blanketu na prijímanie ústavných zákonov Národnou radou Slovenskej republiky, ale nemôže svojvoľne prijímať akékoľvek ústavné zákony. Musí rešpektovať ústavu rovnako, ako ktokoľvek iný v Slovenskej republike. Na základe záujmu tak Ústavného súdu Slovenskej republiky, ako aj Národnej rady Slovenskej republiky vyhnúť sa ústavnej kríze, by touto právomocou bola posilnená aj koordinácia a konkurencia Ústavného súdu Slovenskej republiky a Národnej rady Slovenskej republiky, a tým princíp brzd a protiváh. Podľa môjho názoru je práve tento princíp podporou trojdelenia moci.

Ústavný súd by týmto konaním v určitom smere naozaj narušil trojdelenie moci. Na druhej strane v prípade, že ústavný zákon by bol v nesúlade s ústavou, resp. by zasahoval do základných práv a slobôd, by ústavný súd vo veľkej miere ochránil ostatné princípy právneho štátu. Jednoznačne by v tomto prípade náš ústavný súd musel riešiť kolíziu daných princípov. To by sa dalo vyriešiť na základe princípu proporcionality. Na aplikáciu princípu proporcionality si musíme najprv určiť princípy stojace proti sebe. V našom prípade ide najmä o princíp trojdelenia moci a princíp právnej istoty (v prípade zásahu ústavného zákona do ľudských práv, aj princíp ochrany základných práv a slobôd). Ochrana základných práv a slobôd, je na prvom mieste. Jednou z najvýznamnejších úloh ústavného súdu je chrániť ich. Ako som už spomínala, Ústavný súd Slovenskej republiky viackrát vo svojej judikatúre vyjadril, že čl. 1 ods. 1 vyjadruje princíp materiálno-právneho štátu.⁵ Jedným z princípov materiálneho právneho štátu, je princíp právnej istoty. Čiastkové princípy, ktoré konkretizujú právnu istotu, a ktoré sa nachádzajú pod ochranou Ústavného súdu Slovenskej republiky, sú aj požiadavky na jasnosť, zrozumiteľnosť, prehľadnosť, bezrozpornosť právnej normy. Každá norma vytvára časť celého právneho poriadku, ktorý by mal smerovať k nerozporupnosti a prehľadnosti.⁶ Ústavný súd Slovenskej republiky sa vo svojej judikatúre vyjadril: „*Jednotlivé ustanovenia ústavy nemožno vytrhať z kontextu ústavy, ale treba ich vysvetľovať v súvislosti, vo vzájomných väzbách všetkých noriem ústavy, ktoré navzájom nadväzujú,*“⁷ ďalej „*Integrálnou súčasťou princípu právnej istoty je aj dôvera občanov v právny poriadok (m. m. napr. PL. ÚS 36/95, PL. ÚS 37/99 atď.). Príkaz právnej istoty má rôzne stránky; jeho súčasťou je najmä príkaz určitosti zákona, resp. iných všeobecne záväzných právnych predpisov, zákaz spätnej časovej pôsobnosti zákonov (zákaz retroaktivity), ako aj príkaz ochrany dôvery občanov (resp. fyzických osôb a právnických osôb) v právny poriadok.*“⁸ V spojení s princípom právnej istoty nám z toho plyní aj požiadavka zabezpečenia jednoty a vnútornej súladnosti ústavných noriem. Rovnako to vyjadril aj ústavný súd.⁹ Ďalej nám z toho plyní aj povinnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky zabezpečiť to v rámci ochrany ústavnosti nielen výkladom, ale aj posúdením ústavnosti ústavných zákonov. Je na zvážení každého,

akoby takúto kolíziu princípov proporcionality vyriešil.

Čl. 124 znie: „*Ústavný súd Slovenskej republiky je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.*“ Ústavnosťou treba rozumieť stav, ktorý spoluvytvára text ústavnej normy a jeho interpretácia orgánom štátu, oprávneného ústavu interpretovať.¹⁰ Rozšíreným výkladom čl. 124 ústavnému súdu plyní povinnosť chrániť ústavnosť. V tomto zmysle musí zasiahnuť na odstránenie protiústavnosti. Cieľom tohto konania je odstránenie protiústavnosti. Orgán štátu oprávnený ústavu interpretovať je v Slovenskej republike výlučne Ústavný súd Slovenskej republiky. V rámci rozhodovacej činnosti možno zaznamenať minimálne dva prípady súdneho aktivizmu Ústavného súdu Slovenskej republiky. V oboch vychádzal z čl. 124, podľa ktorého kľúčovou funkciou Ústavného súdu Slovenskej republiky je práve ochrana ústavnosti. Táto ochranná funkcia poskytuje slovenskému ústavnému súdnictvu legitimitu na súdny aktivizmus, prirodzene v spojení s ochranou určitého konkrétneho a mimoriadne závažného verejného záujmu, napríklad základných ľudských práv.¹¹ Skúmanie súladu ústavného zákona s ústavou je najlepším možným prostriedkom na zistenie a odstránenie porušovania ústavy. V rámci zachovania princípu právnej istoty občanov je nevyhnutné, aby ústava bola, ako základný zákon štátu, dodržiavaná. Je dôležité, aby v právnom poriadku štátu nebol zákon, resp. ústavný zákon, ktorý by odporoval ústave. Takýto zákon by narušal legitímne očakávania občanov a ich dôveru v právny poriadok. V prípade prijatia takého ústavného zákona by ústavodarca, ako som už spomínala, prekročil svoje právomoci, a tým konal v rozpore s princípmi právneho štátu. Z toho vyplýva, že ústavný súd by nielen chránil tieto princípy, ale keďže by ústavodarca v podstate nevykonával svoju právomoc, ústavný súd by nenarušil trojdelenie moci tak, aby ohrozil princípy demokratického štátu. Ústavný súd by teda neporušil princíp primeranosti. Konal by primerane v rámci medzi svojej právomoci určenej čl. 124: „*Ústavný súd je podľa čl. 124 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) súdnym orgánom ochrany ústavnosti. Tento článok ústavy zakladá právomoc ústavného súdu chrániť ústavnosť, predovšetkým základné práva a slobody.*“¹²

Namietaný nesúlad konania o súlade ústavných zákonov s ústavou s čl. 2 ods. 2

Ústavný súd je podľa čl. 124 ústavy nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti. V tomto článku je jednoznačne vyjadrená úloha ÚS SR. Ústava prikazuje ústavnému súdu chrániť ústavnosť. Ak by ústavný súd ignoroval neústavnosť takých významných noriem, ako sú ústavné zákony, neodporovalo by práve to čl. 2 ods. 2? Čl. 124 v spojení s čl. 1 ods. 1 je podľa nás prvým podporným argumentom právomoci Ústavného súdu Slovenskej republiky konať o súlade týchto noriem.

Namietaný rozpor čl. 2 ods. 2 v súvislosti s čl. 125 ods. 1. Ústava nezakotvuje právomoc ústavného súdu rozhodovať o súlade

⁵ viď PL. ÚS 22/06, PL. ÚS 17/08, I. ÚS 17/99, I. ÚS 44/99

⁶ LALÍK, T. *Interpretácia ústavy a úloha ústavného súdu*. s. 1311.

⁷ II. ÚS 30/97

⁸ PL. ÚS 29/05

⁹ PL. ÚS 22/06

¹⁰ DRGONEC, J. *Ústava SR – Komentár*. Šamorín: Heuréka, 2007. s. 865.

¹¹ MACEJKOVÁ, I. – OROSZ, L. *Prekonávanie ústavných medzier v rozhodovacej činnosti Ústavného súdu SR*. In Monseho Olomoucké dny 2007.. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. s. 28.

¹² II. ÚS 72/01

právných predpisov rovnakej sily. Ústavný súd sa aj v iných prípadoch vyjadril, že nie je oprávnený rozhodovať o súlade právnych predpisov rovnakej právnej sily.¹³ Tu sa nám otvárajú otázky: Otázka hierarchie ústavných prameňov, otázka, či postačuje splnenie formálnych náležitostí na označenie predpisu ako ústavného zákona, a či je Národná rada Slovenskej republiky ako ústavodarca neobmedzený v ústavodarnnej činnosti?

Ústavný súd sa k hierarchii ústavných prameňov vyjadril nasledovne: „*Ústava predstavuje najvyššiu vrstvu právneho poriadku, jeho vrchol: Na jej prijatie, zmenu a zrušenie treba väčší počet hlasov, než na prijatie, zmenu alebo zrušenie zákonov. Z tohto hľadiska v systéme prameňov práva Slovenskej republiky neexistuje rozdiel medzi ústavou a ústavným zákonom... Ak by ústava mala vyššiu právnu silu než ústavné zákony, zmena ústavy ústavným zákonom by musela byť protiprávna. Medzi ústavou a ústavnými zákonmi nie je rozdiel v právnej sile, nie sú teda usporiadané vertikálne.*“¹⁴ Ale ústavný súd tiež uviedol: „*Slovenská republika je podľa čl. 1 ústavy právnym štátom. V právnom štáte má ústava povahu základného prameňa práva, ktorý je nadradený všetkým ostatným prameňom práva. Tento znak implikuje aj požiadavku, aby všetky právne predpisy a v nich obsiahnuté alebo z nich odvodené právne normy, verejnoprávne aj súkromnoprávne, boli v súlade s ustanoveniami ústavy.*“¹⁵ Na základe formálno-právnej analýzy nám vychádza, že ústavné zákony a ústava sú rovnakej právnej sily. To ale možno spochybniť dikciou čl. 152 ods. 4. Článok 152 ods. 4 je generálnou interpretačnou a realizačnou normou, ktorá prikazuje vykladať a uplatňovať právne predpisy, vrátane ústavných zákonov, v súlade s ústavou.¹⁶ Táto ústavná norma zabezpečuje faktickú dominanciu ústavy vo vzťahu k ostatným ústavným zákonom, keďže jej pôsobenie v interpretačnej a aplikačnej rovine môže v prípade nutnosti (ak by bol prijatý ústavný zákon, ktorý by zjavne odporoval ústave) vyústiť do záveru o nepoužiteľnosti (obsoletnosti) ústavného zákona v praxi.¹⁷ Opierajúc sa o doslovné znenie čl. 152 ods. 4 možno priznať ústave nielen faktickú, ale aj právnu dominanciu. Otázkou je, či čl. 152 ods. 4 máme považovať len za interpretačné pravidlo alebo v sebe zahŕňa aj derogačnú funkciu. Z vyjadrení ústavného súdu nám vyplýva, že ho považuje za interpretačnú normu (pozri PL. ÚS 15/98 alebo I. ÚS 30/99). Podľa mňa má nepriamo aj derogačnú funkciu, lebo ak nie je možné uplatniť ústavno-konformný výklad ustanovenie právneho predpisu, resp. právny predpis bude zrušený. To možno vyvodit' z definície ústavno-konformného výkladu podľa ústavného súdu.¹⁸ Ak nie je možný výklad v súlade s ústavou, situácia si vyžaduje derogáciu neústavnej právnej normy, a to aj v prípade, že ide o ústavný zákon.

Ďalej v rámci formálno-právnej analýzy (z ktorej vyšla rovnaká právna sila ústavy a ústavných zákonov, na základe procesu prijímania a schvaľovania ústavy a ústavných zákonov) nám vystáva otázka: „Možno každý zákon prijatý trojpäťtinovou väčšinou považovať za ústavný?“ Ústavné zákony Slovenskej republiky sa dajú rozdeliť do rôznych skupín.¹⁹

Medzi ústavným a tzv. jednoduchým právom existujú určité rozdiely, ktoré vidieť aj v nutnosti využívať pri interpretácii ústavného práva širšiu paletu výkladových metód. Ústavné právo zakotvuje základné hodnoty štátu, základné usporiadanie štátnej moci. Ústavné zákony ústavnými zákonmi nerobí len splnenie formálnych náležitostí, z ktorých plynie ich právna sila, ale rovnako aj splnenie materiálnych požiadaviek na obsah textu. Koncepcia materiálneho právneho štátu podľa judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky v sebe zahŕňa aj požiadavku na kvalitu obsahu, nie len formy: „*Koncepcia materiálneho právneho štátu zahŕňa zároveň požiadavku na obsahovú a hodnotovú kvalitu právnej normy, ktorá má zaistiť primeranosť použitého právneho prostriedku implementovaného vo zvolenej legislatívnej regulácii, vo vzťahu k legitímnemu cieľu sledovanému zákonodarcom (zákonodarcom deklarovanému účelu právnej regulácie) a súlad zvoleného legislatívneho opatrenia s ústavnými princípmi a demokratickými hodnotami vytvárajúcimi koncept materiálneho právneho štátu (obdobne napr. PL. ÚS 22/06).*“²⁰

Nie je možné prijať obyčajný zákon ako ústavný zákon, lebo ich kvalita je rozdielna, ústavné zákony by nemali upravovať vzťahy obsahovo patriace pod reguláciu zákonnú. Ústavný súd Českej republiky sa vyjadril: „*Ani ústavodarca nesmie prehlásiť za ústavný zákon normu, ktorá charakter zákona, nato ústavného, nemá. Opačný postup je protiústavnou svojvôľou. Vylúčiť prieskum takých aktov Ústavným súdom by jeho roly ochrancu ústavnosti (čl. 83 Ústavy) celkom eliminovalo.*“²¹ Zákon prijatý ako ústavný zákon je znakom jednoznačného prekročenia právomoci, a teda svojvôle Národnej rady Slovenskej republiky. Aj ústavodarca je vo svojej činnosti obmedzený limitmi danými ústavou. „*Článok 1 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy ustanovuje základné princípy pôsobenia všetkých štátnych orgánov Slovenskej republiky vrátane národnej rady pri tvorbe práva, teda pri prijímaní zákonov. Ustanovenie čl. 1 ods. 1 ústavy ukladá aj zákonodarcovi povinnosť chrániť princípy materiálneho právneho štátu. Pokiaľ zákonodarný orgán nepostupuje v súlade s ustanoveniami ústavy, poruší tým aj princíp ústavnosti vyplývajúci z čl. 1 ústavy. Týmto ustanovením je tak predurčená kvalita normotvornej činnosti zákonodarcu.*“²² Aj keď sa ústavný súd vo svojej judikatúre vyjadruje o povinnostiach a viazanosti zákonodarcu, tieto ešte o to viac náležia ústavodarcovi. Ústava Slovenskej republiky obsahuje ustanovenia, ktoré spolu s princípmi z nich vyplývajúcich jasne tvoria hranice aj ústavodarnnej právomoci Národnej rady Slovenskej republiky. Prekročenie týchto hraníc je v rozpore s princípmi právneho aj demokratického štátu. Takýmito ustanoveniami sú čl. 1 ods. 1, ustanovenia zakotvujúce základné práva a slobody. Podľa môjho názoru tieto ustanovenia spolu s princípmi z nich vyplývajúcich vytvárajú materiálne jadro našej ústavy. Toto by malo byť chránené a nemeniteľné. Čl. 12 ods. 1 druhá veta: „*Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.*“ Poskytuje ochranu aspoň časti materiálneho jadra ústavy. Princípy

¹³ napr. PL. ÚS 5/97, PL. ÚS 3/98 PL. ÚS 14/00

¹⁴ I. ÚS 39/93

¹⁵ PL. ÚS 32/95 obdobne aj v PL. ÚS 15/98

¹⁶ ČiČ, M. a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. In Orosz, L. K problematike kompatibility ústavného systému SR. In Justičná revue. 2005, roč. 56, č. 3, s. 333.

¹⁷ OROSZ, L. *K problematike kompatibility ústavného systému SR*. s. 333.

¹⁸ PL. ÚS 15/98, PL. ÚS 22/06, PL. ÚS 19/98

¹⁹ pozri BRÖSTL, A. *O ústavnosti ústavných zákonov*. In *Metamorfózy práva ve střední Evropě*. Praha: Ústav státu a práva AVČR, 2008. s. 14 alebo OROSZ, L. *K problematike kompatibility ústavného systému SR*. s. 333.

²⁰ PL. ÚS 17/08

²¹ PL. ÚS 27/08 ÚS ČR

²² PL. ÚS 32/95

koncentrované v rámci čl. 1 ods. 1 však nie sú úplne vystavené napospas rozmarom ústavodarnej moci, samy obsahujú „ochranné mantinely“ koncepcie materiálno-právneho štátu. Pokiaľ ústavodarca nechce narušovať princípy demokratického a právneho štátu, nesmie meniť ústavu spôsobom a obsahom jej odporujúcim. Podobný názor vyjadril aj Ústavný súd Slovenskej republiky: „Aj zákonodarný orgán je viazaný ústavou a jej princípmi, ktorých zmenu ústava nepripúšťa, lebo majú konštitutívny význam pre demokratickú povahu Slovenskej republiky tak, ako je to deklarované v čl. 1 Ústavy Slovenskej republiky.“²³ Zákonodarca (a samozrejme aj ústavodarca) musí postupovať v súlade s čl. 2 ods. 2, ako už neraz pripomenul ústavný súd.²⁴

Zhrnutie

Z predchádzajúceho výkladu vyplýva, že Ústavný súd Slovenskej republiky má nie len právomoc ale povinnosť rozhodovať o súlade ústavných zákonov s ústavou. Rovnako ústavné súdy v iných demokratických krajinách rozhodujú o súlade ústavných zákonov s ústavou. Napríklad prieskum ústavných predpisov Spolkového súdu Spolkovej republiky Nemecko zahŕňa dve skupiny prípadov:

- 1) rozhodnutia o vzájomnom súlade pôvodných noriem Základného zákona.
- 2) rozhodnutia, či sa zákony meniace ústavu nedotýkajú zásad podľa čl. 79 ods. 3 Základného zákona (princípy a hodnoty chránené týmto článkom sú mimo dispozíciu ústavného zákonodarca.)²⁵

Prieskum ústavných zákon v Rakúsku možno chápať ako procedurálny, teda ako zisťovanie, či bol daný ústavný zákon prijatý

ústavodarným postupom, ktorý jeho obsah vyžadoval.²⁶

Ústavný súd Českej republiky, podobne ako Spolkový súd Spolkovej republiky Nemecko, môže rozhodovať o súlade ústavných zákonov meniacich ústavu s čl. 9 ods. 2 (v ktorej je vyjadrený imperatív nemeniteľnosti podstatných náležitostí demokratického a právneho štátu- imperatív nemeniteľnosti materiálneho jadra ústavy), ale zároveň posudzuje obsahovú kvalitu ústavných zákonov. Či ich možno považovať za ústavné zákony, alebo či sú obsahom obyčajnými zákonmi. Ústavný súd Českej republiky sa vo vzťahu k právomoci ústavného súdu posudzovať súlad ústavných zákonov vyjadril v rozhodnutí PL. ÚS 27/08 ÚS ČR.

Napriek tomu, že Ústava Slovenskej republiky, neobsahuje ustanovenia, ktoré by priamo chránili materiálne jadro našej ústavy ako ústavy Nemecka alebo Českej republiky, neznamená to, že nie sú chránené. Ako som spomínala, princípy právneho štátu obsahujú vlastné ochranné „mantinely“. Ústavodarca je tiež viazaný textom ústavy. Musí postupovať vo svojej právomoci v súlade ňou, a to mu bráni, aby porušoval ústavnosť akýmkoľvek spôsobom. Inak by sa svojvoľnosťou dopustil porušenia ústavnosti. A porušenie ústavnosti zakladá povinnosť ústavnému súdu odstrániť ju. V tejto oblasti je potrebné, aby ústavný súd postupoval opatrne a dodržiaval princíp sebalimitácie a proporcionality. Túto povinnosť/právomoc podľa mňa má len v prípade neprimeraného, hrubého a svojvoľného zásahu ústavodarcu do základných princípov právneho štátu a nedotknuteľnosti materiálneho jadra ústavy.

Lenka Šlahorová

²³ PL. ÚS 16/95

²⁴ napr. PL. ÚS 17/08, PL. ÚS 29/05, PL. ÚS 38/95, PL. ÚS 32/95...

²⁵ GRIC, J. *Přezkum ústavních zákonů v Německu a Rakousku*. In *Jurisprudence*. 2010, roč. 19, č. 1, s. 34.

²⁶ GRIC, J. *Přezkum ústavních zákonů v Německu a Rakousku*. s. 37.

Nájdeš v boji svoje právo?

Cieľom tohto príspevku, ako by bolo možné sa celkom oprávnenne domnievať, nie je odpovedať na otázku položenú na samom začiatku (ako to už pri podobných rečníckych otázkach býva), ale krátko priblížiť „Boj za právo“ – významné dielo Rudolfa von Iheringa¹ čitateľovi. Pozorný čitateľ si azda všimol, že titulok článku je parafrázou motto² rozšírenej prednášky Rudolfa von Iheringa z Viedne v roku 1872, ktorú publikoval knižne v spise s názvom: Boj za právo (Der Kampf um's Recht)³. Toto populárne dielo výnimočného nemeckého právnicka a profesora rímskeho práva na univerzite v Göttingene umožňuje vďaka svojmu jasnému podaniu, ktorým sú známe aj ďalšie jeho práce, zoznámenie s jeho reformátorským učením i laickej verejnosti. Rudolfa von Iheringa, pôvodne hlásiaceho sa ku historicko-právnej škole, ktorú neskôr podrobuje kritike, možno označiť za predstaviteľa nemeckého právneho pozitivizmu a sociologickej právnej školy. Prvky právneho pozitivizmu a sociologickej právnej školy neskôr spája vo vlastnom učení, ktoré označujeme ako záujmovú jurisprudenciu (Interessejurisprudenz).⁴

„Cieľom práva je pokoj, prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa je však boj. Dokiaľ právo musí byť pripravené na útok bezprávia, a to bude trvať, kým bude svet svetom, nebude práva bez boja. Životom práva je boj, boj národov, štátnej moci, stavov, jednotlivcov.“⁵ Až antagonisticky vyznieva veta, ktorou začína Rudolf von Ihering svoju prednášku. Je vôbec možné dosiahnuť prostredníctvom boja pokoj? Môžeme si vybojovať mier? Pojem práva vníma účelovo, prakticky. Teda cieľom alebo účelom práva je dosiahnutie pokoja. Účelový pojem práva však zahŕňa jednak už spomínaný cieľ, ale aj prostriedok na dosiahnutie tohto cieľa, ktorým je boj. Sám Rudolf von Ihering však varuje pred skomolením a prekrútením jeho myšlienok, a pred unáhľenými obvineniami z hlásania sváru, zvady či prehnanej súdivosti, keď sa prihovára za odvážne a vytrvalé presadzovanie právneho citu, za boj o právo.

Odpor, s ktorým sa právo stretáva, a ktorý musí prekonávať pozoruje v dvoch rovinách, a to v objektívnej a subjektívnej rovine. Právo v objektívnom zmysle musí už pri samotnom vzniku zviazať neutíchajúci boj počas celého svojho dlhého historického vývoja, ktorý vidí v rušení existujúcich ustanovizní, odstraňovaní platných právnych predpisov a ich nahrádzanie novými. No aj po svojom vzniku má právo ku oslave triumfu ešte ďaleko. Rovnako náročný súboj podstupuje pri vlastnom uskutočňovaní, kedy musí odrážať útoky bezprávia. Nakoniec Rudolf von Ihering dodáva: „V tomto zmysle neváham otvorene povedať: boj, ktorý si vyžaduje právo, aby prišlo na svet nie je kľatbou, ale požehnaním.“⁶

Podstatná časť tohto spisu sa však zaoberá bojom, ktorý sa odohráva na poli subjektívneho práva. „Tento boj sa podnecuje porušením alebo popretím tohto práva.“⁷ Za predmet svojich ďalších úvah si Rudolf von Ihering vyberá súkromné právo, pretože práve vďaka relatívnej malichernosti záujmov, s ktorou sa tu možno neraz stretnúť, sa vyskytuje situácia, ktorú autor ilustruje nasledovne: „Porušenie práv vyvoláva u každého oprávneného otázku: má obhajovať svoje právo, postaviť sa protivníkovi na odpor, teda bojovať, alebo má, aby sa vyhol tomuto boju, nechať právo právom; toto rozhodnutie je len na ňom. Bez ohľadu na výsledok v oboch prípadoch je rozhodnutie spojené s obeťou, v jednom prípade sa právo obetuje mieru, v druhom prípade mier právu. Zdá sa, že otázka sa vyhracuje: ktorá obeť je znesiteľnejšia so zreteľom na individuálne okolnosti prípadu a na osobu. Bohatý chce mať pokoj a radšej upustí od vymáhania spornej, pre neho nepatrnej sumy, chudobný, pre ktorého sú to pomerne veľké peniaze, sa radšej vzdá mieru. Takto by sa otázka boja za právo rozvinula do jednoduchého počtového prípadu, pri ktorom by sa na oboch oboch stranách zvažovali výhody a nevýhody, aby sa podľa toho prijímali rozhodnutia.“⁸

No napriek tomu sa možno, a vôbec nie výnimočne, stretnúť s prípadmi, keď správanie toho, ktorému bolo právo upreté, nemožno subsumovať pod jednoduchý vzorec výpočtu výhod a nevýhod. Rudolf von Ihering takéto situácie prezentuje na niekoľkých prípadoch: Akýkoľvek štát sa ohradí proti protiprávnemu odňatiu čo i len štvorcového kilometra svojho územia, napriek tomu, že riskuje osud celého štátu. Rovnako roľník sa bude biť, aby ochránil svoj majetok, podobne ako dôstojník nedopustí, aby utrpela jeho česť, či obchodník nenechá ohroziť dôveru doň kladenú zákazníkmi, že si bude schopný plniť svoje záväzky. Tento jav autor vysvetľuje tým, že v týchto prípadoch bezprávie neútočí len na vec či právo, ale aj na samú osobnosť poškodeného a vyjadruje názor, že povinnosťou každého je obhajovať vlastnú osobnosť. Teda v prípade sporu, kde jeho predmetom je len čisto otázka záujmu ako v prípade sporu vlastníka a dobromyseľného držiteľa, či dlžníkovho dediča, ktorý nepopiera, že dlžník musí platiť, ale to, že on sám je dlžníkom. Vtedy je podľa autorovho názoru prípustné zvažovať náklady, ktoré sú potrebné na spor, a ak si veriteľ alebo vlastník nie je istý svojím právom pristúpiť na zmier. Ak však je právo pošliapané úmyselne a škodca ráta s tým, že poškodený uprednostní pokoj mieru pred obranou svojho práva, Rudolf von Ihering konštatuje: „... odpor proti ohavnému bezpráviu, t. j. proti porušovaniu práva, proti bezpráviu, ktoré pohŕda právom, uráža osobnosť, je povinnosťou. Je povinnosťou oprávneného voči sebe

¹ bližšie pozri: <http://leccos.com/index.php/clanky/ihering-rudolf-von>

² motto: V boji nájdeš svoje právo

³ IHERING, R. *Boj za právo*. Bratislava: Kalligram, 2009.

⁴ BRÖSTL, A. *Frontisterion*. Bratislava: Kalligram, 2009. str. 192.

⁵ IHERING, R. *Boj za právo*. Bratislava: Kalligram, 2009. str. 35.

⁶ Tamtiež. str. 44.

⁷ IHERING, R. *Boj za právo*. Bratislava: Kalligram, 2009. str. 44.

⁸ Tamtiež. str. 45-46.

samému – pretože to je príkaz morálnej sebazáchovy – a je aj povinnosťou voči celku, pretože bez tohto odporu by sa právo nemohlo realizovať.¹⁰

V ďalších statiach sa autor zamýšľa práve nad poslednou časťou hore uvedeného citátu. Teda boj proti bezpráviu nie je len imperatívom, ktorý prikazuje chrániť svoje subjektívne právo, a teda aj vlastnú osobnosť, česť ale aj nevyhnutnou podmienkou spätného premietnutia subjektívneho práva do práva abstraktného, respektíve „vdýchnutie života“ objektívnemu právu prostredníctvom jeho uskutočňovania. „...praktická moc zásad súkromného práva sa dokumentuje v uplatňovaní konkrétnych práv, a ako konkrétne práva na jednej strane čerpajú život zo zákona, tak na druhej strane dávajú život zákonu; pomer objektívneho alebo abstraktného práva a subjektívnych konkrétnych práv je obehom krvi, ktorá prúdi zo srdca a ktorá sa do srdcia zasa vracia.“¹¹

Z uvedeného teda možno vyvodiť, že oprávnený uplatnením svojho práva nielenže učiní zadosť ochrane vlastnej cti, ale zároveň preukáže službu spoločnosti tým, že „obhajuje nevyhnutný poriadok spoločnosti.“¹² V opačnom prípade, keď sa oprávnený vzdá svojho práva, zhoršuje tým postavenie ostatných, ktorí by sa v budúcnosti chceli svojho práva domôcť. Rudolf von Ihering tento jav prirovnáva k postaveniu vojakov, ktorí neutiekli z boja, napriek tomu, že ich jednotka sa rozpadla.

Napriek tomu, že od publikovania spisu, ktorý sme sa snažili čitateľovi priblížiť uplynulo už bezmála stotridsať rokov, rovnako aj dnes sa stále pokúšame nájsť riešenia problémov a odpovede na otázky, nad ktorými sa zamýšľal aj sám autor. Akú úlohu zohráva jednotlivec na ceste, ktorá má viesť ku ochrane práva a spravodlivosti? Čo môže, respektíve musí urobiť, aby prispel svojou časťou k naplneniu tohto cieľa? Naliehavosť

týchto otázok môžeme pozorovať najmä v súčasnosti, keď nie je ťažké podľahnúť rezignácii a akémusi defetizmu, pokiaľ ide o obranu svojich práv. Nech je preto aj v tomto smere prednáška „Boj za právo“ odpoveďou a povzbudením pre tých, ktorí ešte „nezlomili palicu“ nad ochranou a presadzovaním práva. Jednu z možných odpovedí nám okrem Rudolfa von Ihering ponúka aj írsky filozof Edmund Burke¹², ktorý v súlade s jeho učením tvrdí: „Na to, aby zlo zvíťazilo stačí málo: aby dobrí ľudia neurobili nič.“ (All that is necessary for the triumph of evil is for good men to do nothing). Teda bojovníkom za právo sa môže stať každý z nás.

Ak tento príspevok dokázal zaujať a navadiť k prečítaniu ľahko dostupného slovenského prekladu, naše ambície boli celkom naplnené. Na záver si dovoľíme skončiť slovami autora, ktorými aj on sám uzatvára svoje dielo: „Proti vete: V pote tváre budeš dorábať svoj chlieb, stojí rovnako pravdivá veta: V boji budeš nachádzať svoje právo. Od okamihu, v ktorom sa právo vzdá svojej bojovej pohotovosti, vzdá sa samo seba – aj o práve platí slovo básnika:

To je posledné slovo múdrosti:
Slobody a života je hoden len ten,
Kto si ich denne musí vydobýjať.“

Juraj Martaus

¹⁰ IHERING, R. *Boj za právo*. Bratislava: Kalligram, 2009. str. 69.

¹¹ Tamtiež. str. 72.

¹² bližšie pozri na: <http://plato.stanford.edu/entries/burke/>

Ked' povedať NIE znamená krok vpred

Rok 1918 – nepochybne jeden z najvýznamnejších medzníkov v dejinnom vývoji slovenského národa. Myslím si, že pri otázke, čo sa vám vybaví v súvislosti s rokom 1918, by väčšina Slovákov napadol ako prvý vznik prvej Československej republiky. A práve v týchto dňoch si pripomíname 93. výročie tejto významnej a zlomovej udalosti v dejinách Slovenska. Nie je to síce žiadne okrúhle výročie, napriek tomu si však myslím, že poslanstvo, ktoré v sebe nesie vznik 1. ČSR, je nutné si pripomínať.

Obdobie 20. storočia môžeme právom pokladať za obdobie veľkých zmien, či už na mape geografickej alebo na mape politickej. Množstvo vojnových konfliktov, najmä obe svetové vojny, dalo do pohybu národy žijúce na pôde Európy. Prvá svetová vojna hlboko zasiahla do historickoprávneho vývoja. Niektorí vo vojne videli istú záhubu, naopak niektorí jedinečnú príležitosť na vymanenie sa spod nadvlády agresorov a nastúpenie na cestu slobody. Jedným z týchto národov boli aj Slováci, ktorí sa rozhodli spojiť svoje sily s českým národom v boji za národnú slobodu. Takmer tisícročné obdobie pod nadvládou Uhorska sa rozhodli ukončiť a napokon obdobie začiatku 20. storočia im dalo jednoznačne za pravdu, že ich snaha nebola márna. Do popredia vystúpili nové osobnosti ako Masaryk, Štefánik či Beneš, ktorí sa stali vedúcimi postavami v politickom vývoji nového štátneho útvaru v regióne strednej Európy. Nikto nemôže spochybňovať fakt, že sú jednými z mnohých, ktorí sa podieľali na vytvorení nového štátu.

Ale poďme pekne od začiatku. Kde vlastne môžeme hľadať zárodoky spolupráce vedúcich osobností českej a slovenskej politickej ale aj kultúrnej scény, ktorá neskôr vyústila do vytvorenia spoločného štátneho útvaru? Veď dlhé storočia žili tak blízko pri sebe, ale predsa tak ďaleko, každý jeden pod vplyvom inej nadvlády.

Všetko to, za čo predstavitelia slovenského národa bojovali počas revolučných rokov 19. storočia stratilo svoj význam rokom 1867. Rakúsko – maďarské vyrovnanie na desaťročia zastavilo snahy slovenského národného hnutia za dosiahnutie práv príslúchajúcich každému slobodnému národu. Európa ani len netušila, aké zverstvú sa dejú vo vnútri Rakúsko – Uhorskej monarchie. Myslím si, že všetko sa zmenilo rokom 1907, kedy sa odohrala tzv. Černovská tragédia – udalosť, o ktorej sa zmienili vo svojich dielach či príspevkoch osobnosti žurnalistiky svetového formátu, ako napr. Robert William Setton Watson, Bjornstjerne Bjornson alebo Ernest Denis. Od tohto momentu sa Európa dozvedela o vnútropolitickú situáciu, najmä v maďarskej časti monarchie. Postupne sa začalo oslabovať medzinárodné postavenie monarchie, ktorá navyše nedokázala zabrániť revolučným pohybom v jej vnútri a do popredia sa dostávajú národné hnutia Slovákov a Čechov,

ale v neposlednom rade aj Chorvátov či Srbov.

Cesta k vytvoreniu nového štátu mala dva prúdy, a to konkrétne domáci a zahraničný odboj. Kým zahraničná vetva odboja, ktorá mala hlavné centrá v Amerike, Francúzsku a Rusku, mala za úlohu získať podporu pre svoje snahy ako v európskom, tak i svetovom meradle, domáci odboj si dal za úlohu širokú spoluprácu na politickom poli v rámci novovzniknutých politických strán a zároveň sa snažil vsunúť „revolučné“ myšlienky medzi obyvateľov. Je ťažké povedať, ktorá vetva mala väčší podiel na vzniku spoločného štátu, nakoľko obidve sa konštruktívne podieľali na vytvorení podmienok pre odpútanie sa od Rakúsko – Uhorskej monarchie. Za najvýznamnejší počin zahraničného odboja by som osobne označil prípravu právneho základu vytvorenia novej republiky v podobe prijatia troch najvýznamnejších dohôd počas Prvej svetovej vojny, menovite Clevelandskej dohody, Pittsburghskej dohody a Washingtonskej deklarácie. Prvú činnosť zahraničného odboja môžeme zaznamenať v jeho americkej „pobočke“. Jedná sa konkrétne o rok 1907, kedy bola v americkom meste Cleveland založená Slovenská liga – organizácia, ktorá zastrešovala aktivity Slovákov žijúcich v Amerike a výrazne napomohla k jednaniam medzi českými a slovenskými predstaviteľmi v USA. Napokon všetky snahy a aktivity v USA vyvrcholili prijatím troch vyššie spomínaných dokumentov, na ktorých mala veľký podiel jedna z vedúcich osobností zahraničného odboja – Tomáš Garrigue Masaryk. Vo Francúzsku a Rusku si dali predstavitelia, medzi ktorých patrili najmä Milan Rastislav Štefánik či Edvard Beneš, za úlohu získať podporu pre svoje ciele u vedúcich osobností týchto štátov. Práve tu sa výrazne prejavili politické schopnosti Štefánika, ktorý sprostredkoval mnoho rokovaní, pričom najznámejším bolo stretnutie Masaryka s vtedajším francúzskym ministerským predsedom Aristidom Briandom.

Rozhodne však nemožno spochybňovať ani význam domáceho odboja. Prvú aktivizáciu môžeme pozorovať už na konci 19. storočia, a to v súvislosti so vznikom politických strán na našom území, ktoré sa v nasledujúcom období postarali o jednania na všetkých úrovniach s českými politickými a kultúrnymi predstaviteľmi. Za prelomový rok v predvojnovom období spolupráce českých a slovenských predstaviteľov je možné považovať rok 1882, kedy bol v Prahe založený spolok Detvan. Tento spolok mal za úlohu „informovať českú verejnosť o živote a postavení Slovákov a podnecovať záujem o dianie na Slovensku a spolupracovať s českými slovakoľmi“¹. O pár rokov neskôr v roku 1895 zaznamenávame jedno z prvých politických rokovaní, ktoré prebiehalo na kongrese nemaďarských národností, „na ktorom sa zúčastnila aj početná slovenská deputácia predstaviteľov

¹ ŠKVARNA, D. a kol. *Lexikón slovenských dejín*. Bratislava: SPN, 1997. 116 s.

národného hnutia. Spoločný program prijatý kongresom ostro odmietol maďarskú štátnu ideu jednonárodného Uhorska a žiadal zabezpečiť pre národnosti autonómiu v župnom meradle.² Myslím si, že tento kongres môžeme považovať za prvé, politicky verejne prednesené vyjadrenie odporu voči nastolenej maďarskej politike. Ďalším významným krokom, ktorý bol faktickým vyjadrením vôle spolupráce českého a slovenského národného hnutia, bolo v roku 1896 založenie Československej (Československej) jednoty v Prahe, ktorá sa v neskoršom období stala synonymom hlavnej organizátorky česko – slovenskej spolupráce a českej pomoci Slovensku. Česko – slovenská spolupráca nabrala reálne kontúry od roku 1911, kedy sa začali konať pravidelné stretnutia českých a slovenských predstaviteľov v Luhačovicích, na ktorých sa postupne objavovali názory o povojnovom usporiadaní a začlenení Čechov a Slovákov do spoločného štátu.

V predvojnovom období možno nájsť mnoho úskalí nielen v rovine politickej, ale aj v rovine právnej. Toto obdobie sa vyznačuje prijímaním množstva zákonných článkov, ktoré mali prispieť k posilneniu idey jednonárodného Uhorska, a teda k čoraz viac zostrujúcej sa maďarizácii. Na prelome storočí sa postupne prijali cirkevnepolitické zákony, ktoré síce deklarovali slobodu vierovyznania, ale na druhej strane zvyšovali zasahovanie štátu do činnosti cirkví a vytvárali priestor pre maďarizáciu aj prostredníctvom cirkví. Najznámejšími právnymi predpismi potvrdzujúcimi násilnú maďarizáciu boli Apponyiho školské zákony z roku 1907, ktoré napr. prikazovali používať len schválené učebnice. Ako píše prof. Hubenák vo svojej knihe: *„Imperialistický charakter štátu prinášal aj otvorené, triedne nezahalené právne predpisy na odbúranie zvyškov občianskych slobôd, ktoré využíval proletariát. V istých obmenách to isté platilo aj o prenasledovaní národných hnutí v Uhorsku*.³ Tento fakt sa prejavoval najmä v oblasti diskriminácie národnostných spolkov, ktorých svedectvom bola skutočnosť, že národnosti sa zúčastňovali na spolkovom živote za hranicami Uhorska, napr. spomínaná Československá jednota v Prahe. Medzi ďalšie oblasti občianskych slobôd, ktoré boli obmedzené patrili hlavne sloboda zhromažďovania, sloboda tlače a napokon úpravy proti revolučnému hnutiu vydaním zák. čl. 21/1913 o verejne nebezpečných zaháľáčoch a zák. čl. 40/1914 o trestnoprávnej ochrane úradov.

Situácia na Slovensku pred ale aj počas vojny bola komplikovaná. Nakoniec sa však aj domácejmu odboju podarilo postupne šíriť myšlienky a vyvíjať aktivity, ktoré neskôr pomohli k vzniku nového štátneho útvaru. Výrazne k tomu pomohla edičná činnosť, ktorú realizovali slovenskí predstavitelia tým, že uverejňovali jednak články hlásajúce slobodu národov a informovali nimi aj verejnosť o pripravovaných aktivitách. Zlom však nepochybne priniesla Prvá

svetová vojna. Bola vyhlásená cenzúra a stanné právo, čo znamenalo, že jednania sa mohli uskutočňovať buď mimo hraníc nášho územia, alebo sa predstavitelia stretávali na tajných poradách. Počas vojnového obdobia sa do popredia v politike dostávajú najmä dve strany, a to Slovenská národná strana a Slovenská ľudová strana. Zo začiatku sa medzi najvýznamnejšie centrá politického a kultúrneho života radili Martin a skupinka dejateľov pôsobiaca vo Viedni. Neskôr sa medzi ďalšie radia napr. Ružomberok, Bratislava alebo Budapešť. Vzájomná spolupráca českých a slovenských politikov začínala byť výraznejšia v roku 1917, keď *„bola zásluhou V. Šrobára, A. Štefánka a F. Votrubu do májovej štátoprávnej deklarácie českých poslancov začlenená aj otázka slovenská. V nej sa doslovne hovorilo, že českí poslanci sa budú v čele svého ľudu domáhať sloučení všetkých československého národa v demokratický český štát, pri čomž nelze opominouti ani větve slovenské...”*⁴ Rozpad Rakúsko – Uhorska už bol neodvratný. Zlomový okamih na Slovensku nastáva 24. mája 1918, keď sa v Martine uskutočnila dôverná porada členov SNS. Z tejto porady je pamätný výrok Andreja Hlinku: *„Teraz je doba činov. Musíme sa jasne vysloviť, či pôjdeme i naďalej s Maďarmi, alebo s Čechmi. Neobchádzajme túto otázku, povedzme otvorene, že sme pre orientáciu československú. Tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo. Musíme sa rozísť*.⁵ Všetky snahy a aktivity domáceho odboja vyvrcholili v pamätné dni 28. a 30. októbra 1918, kedy došlo v Prahe a v Martine k vyhláseniu nezávislosti a vzniku nového štátneho útvaru na mape Európy, Československej republiky.

A čo na záver? Plne sa stotožňujem s názorom uvedeným v lexikóne slovenských dejín, ktorý tvrdí, že *„posledné polstoročie Uhorska sa výrazne podpísalo na deformácii slovenského politického myslenia a kultúry. V čase, keď u väčšiny národov dominovali predstavy vlastnej sily a veľkosti, Slováci vyčerpávali svoju energiu na púhu obranu národnej existencie*.⁶ Napriek tomu však dokázali prelomiť obdobie pasivity a pustili sa do boja za získanie národnej slobody. Rozhodli sa povedať nie monarchii a nastúpili na niekoľko desiatok rokov na spoločnú cestu s českým národom. Hodnotiť pozitíva a negatíva vzniku 1. Československej republiky mi ako laikovi neprislúcha, nakoľko si myslím, že aj v súčasnej dobe je to diskutabilná téma. Preto nechám na každého, kto si prečíta tento krátky článok, aby si názor utvoril sám.

Jozef Lettrich

² MOSNÝ, P. a kol. *Dejiny štátu a práva na území Slovenska*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela – Právnická fakulta, 2010. 127 s.

³ HUBENÁK, L. a kol. *Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu I*. Bratislava: SAV, 1971. 349 s.

⁴ HRONSKÝ, M. – PEKŇÍK, M. *Martinská deklarácia*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, 2008. 18 s.

⁵ MOSNÝ, P. a kol. *Dejiny štátu a práva na území Slovenska*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela – Právnická fakulta, 2010. 169 s.

⁶ ŠKVARNA, D. a kol. *Lexikón slovenských dejín*. Bratislava: SPN, 1997. 113 s.

Milí kolegovia !

**Ste študentom, pedagógom alebo členom akademickej obce
Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave?**

Práve Vám je adresovaná táto výzva!

Chcete sa stať súčasťou časopisu Corpus Delicti?
Napíšte článok v rozsahu 3 - 6 A4 (písmo Times New Roman, veľkosť 12,
riadkovanie obyčajné) na ľubovoľnú tému, samozrejme týkajúcu sa práva.

Článok spolu s vašou fotografiou zašlite na mailovú adresu:

corpusdelicti.tt@gmail.com

V prípade, že nás svojim článkom zaujmete, bude uverejnený
v najbližšom čísle 1/2012 pre letný semester.

Uzávierka pre číslo 1/2012 je 31.03.2012.

Tešíme sa na Vaše príspevky !

Upozornenie! Redakcia časopisu Corpus Delicti nezodpovedá za obsah jednotlivých článkov, ich pravdivosť a výpovednú hodnotu.

Časopis CORPUS DELICTI
vydáva
ELSA Trnava
www.tt.elsa.sk
v spolupráci
s Právnickou fakultou
Trnavskej univerzity v Trnave
iuridica.truni.sk

Hlavný projektový partner

S E P T O M
Consulting, s.r.o.

Partner ELSA Trnava

Advokátska kancelária
Pacalaj, Palla a partneri, s.r.o.